

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

**кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності**

М А Т Е Р І А Л И

**V Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та
науковців**

**“МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО
ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ”**

(Одеса, 16 жовтня 2020 року)

Одеса -2020

УДК: 001.+13/14

М 54 **Методологія та технологія сучасного філософського пізнання** // Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (Одеса, 16 жовтня 2020 р.) 66 с.

Рецензенти:

Скловський Ігор Зіновійович - доктор філософських наук, професор кафедри суспільних наук Центральноукраїнського національного технічного університету

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» вміщує матеріали, які досліджують методологію сучасного пізнання; трансформаційні процеси в сучасному суспільстві; сучасні підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій; філософію історії в сучасному вимірі; філософсько-освітні парадигми сучасного суспільства; філософію синергетики. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 10 від 28 травня 2020 рок)

«Методологія та технологія сучасного філософського пізнання»

16 жовтня 2020 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

О. Я. Чебикін – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Койчева Тетяна Іванівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісеснко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Балашенко Інна Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Борінштейн Євген Русланович (Одеса) – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського.

КОНТРОВЕРЗИ МЕНТАЛІТЕТУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дослідження проблеми менталітету в соціогуманітарному знанні почалося приблизно з середини ХІХ століття. Однак тільки в ХХ столітті пошук фундаментальних установок свідомості, звичок людини своїм найважливішим завданням зробили французькі вчені історичної школи «Анналів». Представникам цієї школи вдалося простежити розвиток менталітету всього спектру верств суспільства, зміну установок, зміну цінностей людей протягом століть.

Спочатку значний внесок у розвиток даних категорій внесли М. Блок і Л. Февр [1; 2]. Користуючись даними різних наук: географії, економіки, психології, лінгвістики та інших, вони прагнули до відтворення цілісного уявлення про життя людей. Далі категорію «менталітет» досліджував Ф.Бродель [3]. Інтереси представників його школи були зосереджені на реконструкції економічних відносин, соціоекономічному житті минулого, тісно пов'язаного з повсякденністю. Необхідно також підкреслити значну роль вчених Ж. Ле Гоффа [4], Ж. Дюби [5], М. Вовеля [6] та інших. Вони ввели в широкий науковий обіг поняття «історія ментальностей» та зробили відкриття в історичній антропології. Нове бачення сутності менталітету розпочалося з 80-х років ХХ століття: з критикою поглядів попередників виступила нова плеяда істориків на чолі з А.Буро [7] і Р. Шарт'є [8]. Якщо Ж. Дюби, Ж.ЛеГофф та інші вважали, що уявлення як ментальні стереотипи мають соціальних носіїв, то для Р. Шарт'є уявлення не мають жорсткої соціальної обумовленості; вони народжуються з потреби людей зробити суспільство більш доступним для сприйняття.

Оскільки я обмежений рамками роботи, не слід вдаватися в подальші деталі. Зазначу лише, що менталітет є багатоскладовою категорією і трактувати його можна по-різному, залежно від спрямованості дослідження.

Необхідно позначити наступну особливість: сучасні вчені в своїй більшості не роблять відмінностей між поняттями «менталітет» і «ментальність» в контексті мовних особливостей або традиції. Я ж вважаю принциповим показати дану різницю, виходячи з особливостей розуміння багатоскладності процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві.

Під **менталітетом** я розумію цілісну сукупність і специфічну форму організації інтелектуальних, емоційних, культурних особливостей, ціннісних орієнтацій і установок, властивих якій-небудь групі або спільноті. У той же час **ментальність** трактується мною як відносно стійка сукупність установок і схильностей свідомості індивіда або соціальної групи сприймати світ певним

чином.

Зазначу, що важливим представляється домінування в менталітеті людини, групи і суспільства морально-етичних складових, оскільки саме вони є головним регулятором взаємин в нашому житті.

В сучасному суспільстві значення менталітету підвищується, тому що буття суспільства, як і буття людини постійно трансформується. Тому фундаментальні об'єднувальні складові є дуже важливими. Але менталітет також трансформується. В сучасному українському суспільстві, що історичне складається з ментально різних спільнот, спостерігаються контрверзи менталітету (протиріччя, різноманітні погляди у різних соціальних, культурних та інших груп на можливості існування та розвитку суспільства).

Відмічу головні, з моєї точки зору.

1. Менталітет являє собою соціокультурно, соціоісторично обумовлений феномен. Соціокультурні трансформації, еволюція культури і цивілізації ведуть до того, що менталітет значною мірою трансформується. Але трансформація його – порівняно повільний процес. На відміну від короткочасних, мінливих настроїв суспільства, коливань громадської думки та емоційних поривів, які можуть охоплювати великі маси людей і весь народ в цілому, менталітет стійкий і консервативний. Він зберігається майже в одному і тому ж вигляді протягом цілих історичних епох. Трансформація його відбувається лише внаслідок значних культурних і цивілізаційних змін. Але російська агресія призвела до пошвидшення трансформації менталітету українців. Що зробило необхідним проводити більш глибокі та короткострокові соціологічні дослідження щодо трансформування менталітету різних соціальних груп в українському суспільстві.

2. Менталітет входить в структуру індивідуальної психіки людини в процесі його залучення до даної культури. Кожна людина ще дитиною засвоює менталітет свого народу в той же час опановуючи національну мову, слухаючи казки та колискові пісні, адаптуючись до побутових умов життя. Тому з раннього дитинства складається ментальність особистості, яка включає в себе загальні установки національної культури, їх варіації, пов'язані з особливостями субкультурного середовища, в якій особистість живе. Протягом життя ментальність індивіда може модифікуватися, але відбувається це тільки при попаданні його під вплив ментального поля будь-якої нової для нього культурної форми і, як правило, буває пов'язано з глибокими психологічними зрушеннями. Можемо констатувати, що ментальність членів українського суспільства останні роки саме дістала таких зрушень. Тобто, менталітет суспільства під тиском зовнішніх обставин трансцендентується в непрогнозовано-конфліктній площині.

3. У менталітеті суспільне та індивідуальне зливаються разом і стають єдиним цілим. Тому менталітет уявляється нам як суспільне явище, що виступає незалежною від окремих людей соціокультурною реальністю, але, з іншого боку, менталітет – це і явище особистісне, яке характеризує психіку окремої людини. Тому менталітет народу є одночасно і ментальністю його окремих представників. Соціолог Е. Дюркгейм називав уявні утворення такого роду «колективними уявленнями», підкреслюючи, що вони «не залежать від

особистої природи індивідів» [9, с. 235], хоча і існують в їх головах. Ці уявлення не створені індивідами, а нав'язуються їм ззовні, з «колективного життя» в загальному культурному середовищі. Тому менталітет продукує ментальність людини, а ментальність продукує менталітет суспільства. На жаль, в сучасному українському суспільстві різноманіття ментальностей і менталітетів не привело к зростанню толерантності і мультикультуралізму.

4. Менталітет вкорінюється в несвідомих глибинах людської свідомості, його носії можуть усвідомити зміст менталітету лише ціною спеціальних зусиль. Ментальні установки зазвичай здаються людині чимось само собою зрозумілим, і вона виходить з них в своєму мисленні і поведінці, не віддаючи собі звіту, чому вона мислить і діє так, а не інакше. Тому питання «Який Ваш менталітет?» позбавлено сенсу. Менталітет може бути тільки визначений ззовні, відстежений нами там, де ми бачимо щось несхоже на нас самих. Ми не помічаємо особливостей своєї ментальності, як і не помічаємо повітря, яким дихаємо. Це істотно ускладнює її аналіз. Але навіть якщо особистість зможе відрефлексувати і експлікувати (тобто чітко сформулювати) свої ментальні установки, то вона, швидше за все, буде вважати їх власними, внутрішніми переконаннями, що склалися в її життєвому досвіді, а не запозиченими ззовні.

У сучасному українському суспільстві спостерігаються спроби охарактеризувати себе самого без облік теорії «дзеркального Я» Чарльза Кулі, згідно з якою ключовою на нас є точка зору суспільства.

Підводячи висновки, відмітимо, що трансформація менталітету сучасного українського суспільства привела к значним контроверзам життєвого устрою, ціннісних складових людини і суспільства, а пандемія коронавірусу тільки ускладнила всі процеси. На мій погляд саме фундаментальні ціннісні орієнтації на толерантність і мультикультуралізм допоможуть нам прогресувати у сучасному бутті.

Список використаних джерел

1. Блок М. Апология истории, или ремесло историка. Москва: Наука, 1986. 260с.
2. Февр Л. Бои за историю. Москва.: Наука, 1991. 629 с.
3. Бродель Ф. Время мира. Москва: Прогресс, 1992. 679 с.
4. Вовель М. Ментальность // 50/50. Опыт словаря нового мышления. Москва: Прогресс-Пайо, 1989. С. 456-459.
5. Ле Гофф Ж. С небес на землю // Одиссей. 1991. С. 28-43.
6. Дюби Ж. Развитие исторических исследований во Франции // Одиссей. 1991. С. 48-59.
7. Буро А. Предложения к ограниченной истории ментальностей // История ментальностей. Историческая антропология. Москва: РГТУ, 1996. С. 57-63.
8. Шартье Р. Интеллектуальная история и история ментальностей // История ментальностей. Историческая антропология. Москва: РГТУ, 1996. С. 63-66.
9. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. Москва: Канон, 1995. 352 с.

СЕКЦІЯ 1 МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

*Головіна Ольга Володимирівна (Дніпро) – кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми формування логічного мислення, вдосконалення та розвиток пізнавальної діяльності майбутніх фахівців обумовлена сучасним суспільним запитом. На даному етапі розвитку суспільства задача освіти полягає у створенні конкурентоспроможного фахівця, у чому також зацікавлені роботодавці та здобувачі вищої освіти як споживачі освітніх послуг. Це орієнтує український освітній простір на формування у випускників компетентностей, затребуваних у глобальному світі та на сучасному ринку праці, на зміну освітньої парадигми підготовки фахівців.

Значення логічного мислення у сучасній підготовці фахівців зростає. Наявність такої компетентності можна зустріти у освітніх галузевих стандартах підготовки фахівців різних напрямів, оскільки логічна культура є безпосередньою підставою для професійної діяльності. Так, у переліку компетентностей випускника, що визначені стандартом вищої освіти (затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379) логічна компетентність зазначена як серед загальних компетентностей – ЗК1: «Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу», так і серед спеціальних (фахових) компетентностей – СК16: «Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення» [3, с. 6, 7].

У сучасній педагогіці та когнітивній психології існують розбіжності щодо розуміння поняття «логічне мислення». Під логічним мисленням як освітньою компетентністю прийнято розуміти можливість здійснювати операції та прийоми, спрямовані на пізнання, у відповідності до певної послідовності та використовуючи абстрактні форми. Такими формами служать знаки – як математичні символи, так і слова, що слугують для втілення та передачі понять. У такому значенні – як «здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами» – компетентність «логічне мислення» використовується у освітньо-професійних програмах різних галузей знань, що формуються на основі затверджених стандартів вищої освіти. Незважаючи на розбіжності у розумінні логічної компетентності, проблема формування логічного мислення є актуальною незалежно від галузі знань майбутніх фахівців. Так, логіка як властивість абстрактного мислення та її вивчення у вигляді навчальної дисципліни формує логічну культуру, яка є показником розвитку сучасного фахівця у галузі соціальних наук,

гуманітаристики, філософії чи права. Разом із тим, оперування абстрактними категоріями, що втілені у знаках – математичних символах та використання логічних операторів – є невід’ємною складовою сучасної інженерної підготовки, зокрема у галузі інформаційних технологій.

На сучасному рівні розвитку науки, соціальних комунікацій та суспільства в цілому, переважним та переважаючим є розвиток математичної чи словесно-понятійної (вербальної) складової, у той час як розвиток інших видів інтелекту не береться до уваги, а визначенню рівня такого розвитку не приділяється достатньої уваги, що обумовлено низкою об’єктивних причин. Саме тому при виконванні завдань на рівень інтелектуального розвитку, перевіряється рівень розвитку раціонального мислення – логічно-вербального, математичного (раціонального мислення у традиційному розумінні) чи просторового мислення, визначення яких береться за показник розвитку пізнавальної компетентності.

Пізнавальна компетентність – це особистісна характеристика, якої особа набуває в результаті діяльності впродовж життя й навчання (формального й неформального) і яка визначає її спроможність набувати й удосконалювати індивідуальну систему знань, умінь, навичок і цінностей, застосовувати її для вирішення особистісно й суспільно значущих проблем відповідно до загальноприйнятої системи цінностей в умовах життя в суспільстві сталого розвитку. Відповідно до цього вихідною є положення про те, що пізнавальні компетентності не можуть бути виміряні безпосередньо. Для їх вимірювання необхідні спеціальні інструменти, застосування яких може дати опосередковану інформацію, інтерпретація якої й слугуватиме підставою для тих чи тих висновків про рівень сформованості в особі пізнавальних компетентностей, де ключовими є такі компетентнісні виміри, як уміння мислити критично, аналітично й логічно.

На сучасному рівні розвитку педагогічного знання у практичній діяльності широко застосовується теорія множинного інтелекту, що дозволяє урізноманітнювати розвиток особистості. Ховард Гарднер (Gardner, 1983) запропонував свою теорію множинного інтелекту у якості альтернативи «класичному» погляду на інтелект як на властивість до логічних міркувань. На цей час існує кілька теорій, які наголошують на існуванні кількох типів інтелекту – широкого спектру когнітивних здібностей, що певним чином корелюються між собою.

Теорія множинного інтелекту диференціює людський інтелект на конкретні «модальності», а не бачить інтелект, як домінує одна загальна здатність. Ховард Гарднер запропонував цю модель у своїй книзі «Рамки розуму: теорія множинного інтелекту» [1]. Теорія викликає зауваження та критику, але сама ідея отримує розвиток та доповнюється. Виділяють наступні види (модулі):

- лінгвістичний;
- логіко-математичний;
- просторовий;
- музичний;
- тілесно-кінестетичний;

– особистісний модуль.

Хоча всі індивідууми тією чи іншою мірою здатні проявляти всі різновиди інтелекту, кожен індивідуум характеризується унікальним поєднанням більш і менш розвинених інтелектуальних здібностей (Walters & Gardner, 1985), чим і пояснюються індивідуальні відмінності між людьми. При використуванні тестування на пізнавальну компетентність, здатність до навчання чи рівень інтелектуального розвитку пропонується брати до уваги теорію множинного інтелекту. Разом із тим саме здатність до виконання формальних логічних операцій є умовою діяльності фахівців певних спеціальностей, зокрема, юристів. На формування таких навичок має бути спрямована навчальна діяльність і підготовки сучасного фахівця.

Таким чином, враховуючи актуальність формування та розвитку логічного мислення у студентів, постає питання прийомів, методів та засобів, що спрямовані на досягнення цієї мети. Наразі в системі освіти існує принаймні дві можливості для забезпечення розвитку логічного мислення студентів: це розвиток шляхом впровадження компонентів навчання логіці – спеціальним прийомом, операціям тощо – в межах фахових дисциплін відповідного напрямку підготовки. Інший шлях полягає у викладанні спеціальної дисципліни «Логіка», завданням якої є саме формування логічного мислення як одної зі складових загальної пізнавальної компетентності.

Означена проблема має безпосереднє відношення і до підготовки юристів – у відповідності до вимог та потреб часу та з урахуванням світових освітніх тенденцій, оскільки сформовані навички логічного мислення займають так місце, як основні фахові компетентності. У звіті за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці», що було ініційовано Міністерством Юстиції, зазначено: «На думку роботодавців, випускник юридичного факультету має володіти навичками складання процесуальних документів (25,3%), умінням логічно викладати свою думку та мати комунікативні навички (25,3%). Майже в рівній кількості респонденти зазначають потребу в умінні аналітично, критично та логічно мислити (9,6%), навичках роботи з законодавчою базою, реєстрами даних та юридичними програмами, навичках швидкого пошуку та опрацювання інформації (8,4%), взаємодії з клієнтами (7,3%)» [2, с. 19]. Таким чином, розвиток логічного мислення є не тільки необхідною умовою пізнавальної діяльності, але також формування сучасного кваліфікованого фахівця.

Список використаних джерел:

1. Gardner, Howard Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – Basic Books, 1983. ISBN 978-0133306149
2. Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці / Звіт Міністерства юстиції за результатами аналітичного дослідження ; Експерти: Шемелинець Іван, Якубович Марина, Осінська Ольга. – К., 2018. – 38 с.
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» / Затверджено і

введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>

Дышкант Татьяна Николаевна (Харьков) – кандидат философских наук, доцент кафедры философии Национального технического университета «Харьковский политехнический институт»

О ПРИМЕНЕНИИ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО МЕТОДА В АКСИОЛОГИИ

Понятие «ценность» является широко распространённым и употребляемым в различных видах современного социально-гуманитарного познания. Так в культурологии ценность связывают с общепринятой нормой определенной культуры задающей образцы поведения ее представителей. В психологии ценности - предпочтения, мотивирующие личность. В политологии - это нормы, актуальные стереотипы политического сознания, позволяющие ориентироваться в политической ситуации. Но что же собой представляет ценность сама по себе, как родовое понятие, позволяющее столь широкое видовое применение?

Изучением природы ценностей с целью выявления сущности данного понятия занимается достаточно молодая философская дисциплина - аксиология. Неразрешенной до сих пор проблемой является тот факт, что понятие «ценность» и по ныне строго не определено что и создает методологические затруднения в развитии аксиологии.

Размытое содержание понятия «ценность» вкупе с некритическим его использованием может приводить к курьезным ситуациям. Широко применяется определение: «ценности - это значимые для человека объекты или функциональное значение объектов для человека» [1]. Понимать под данным объектом можно что угодно и таким образом говорить что, «хлеб - это ценность», «доверие - это ценность», «истина - это ценность», «книги - это ценность» и т.п. Например, встречаем в учебнике философии высказывание: «Для человека как существа природного высшей ценностью является здоровье» [2, 423]. Уязвимость данного подхода можно продемонстрировать, доведя ситуацию с его применением до абсурда. Аксиология - учение о ценностях, ценность - это здоровье, следовательно, аксиология - учение о здоровье?

Приведем еще один пример достаточно распространённого, но не достаточно удачного определения ценности: «Ценностью является для человека всё, что имеет для него определенную значимость, личностный или общественный смысл» [3, 213]. Такие определения неявным образом переориентируют на рассмотрение объектного поля ценностей, затушевывая сам факт отношения, тогда как значим сам механизм порождения эмоционального отношения. Именно эмоционального, так как познавательное, рациональное отношение требует отстраненности, бесстрастности к своему предмету. Данное различие позволяет классифицировать высказывания как

оценочные и описательные.

Определение понятие через пример дает нам в отношении ценности целый сонм сопряженных понятий: добро, истина, красота, здоровье и т.п. И это только то, что относится к положительным ценностям. Можно констатировать необходимость процесса выявления философского понятия «ценность», обеспечивающего единство дискурса.

Можно ли рассматривать ценность безотносительно к тому, что вызвало эмоциональное отношение как сам факт способности человека продуцировать отношение? Если это удастся, тогда вторая сторона этой взаимосвязи будет представлять константу, наполняемую содержанием в зависимости от специфики сферы жизнедеятельности (этическая сфера - моральные ценности, юридическая - правовые ценности, научная - ценности в познании и т.д.).

Здесь речь идет о ценностно-смысловом механизме сознания субъекта, одним из методов познания которого может стать феноменологический метод, нацеленный на осмысление того, чем является мышление в соответствии с его родовой сущностью. Ценностное мышление также является интенциональным, отправляя в «зону» безразличного всё, что эмоционально не переживается. При интенциональном анализе в виду имеют и характер акта сознания, и его предметные моменты.

Важность подобного исследования связана с свойством ценностей создавать своеобразные фильтры, оставляющие вне поля зрения все, что не обладает для субъекта интересом, порождая, таким образом, своеобразную «слепоту». Феноменологический подход к изучению природы ценностей как феноменов ценностного сознания может дать возможность понять природу данной «слепоты», что способствовало бы, например, улучшению коммуникации между людьми.

Список использованных источников

1. Медведева Г.П. Этические основы социальной работы [Электронный ресурс] / Г.П. Медведева. Режим доступа https://studme.org/253942/sotsiologiya/mesto_rol_tsennostey_sotsialnoy_rabote
2. Кузнецов В.Г. и др. Философия / В.Г. Кузнецов. М., «ИНФРА-М», 1999. – 519 с.
3. Канке В.А. Философия / В.А. Канке. М., «Логос», 2003. – 376 с.

СЕКЦІЯ 2

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Большакова Ольга Віталіївна (Одеса) – кандидат філософських наук,
доцент кафедри загальної підготовки Одеської державної академії технічного
регулювання та якості*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Трансформаційні процеси в сфері державотворення, що вже кілька десятиліть тривають в Україні, сприяють становлення української держави як повноправної європейської країни. Вимоги, що висуває до нас європейська спільнота, спрямовані на реформування усіх органів держави і, як наслідок, трансформацію України на сервісну державу, призначенням якої є не примус та контроль, а забезпечення соціального компромісу, пом'якшення та подолання соціальних конфліктів, де органи влади є не тільки інструментом держави, а стоять на сторожі захисту прав, свобод та законних інтересів саме громадян та громадянського суспільства.

На теперішній час все більшого розповсюдження набуває публічно-сервісна концепція держави: сучасне розуміння соціального призначення держави, згідно з яким пріоритетним завданням демократичного врядування є служіння громадянському суспільству, а основною формою діяльності владних інституцій – надання публічних послуг. У рамках сервісної концепції державного управління влада розуміється як «постачальник послуг», система державного управління – як організація з надання таких державних (публічних) послуг, а громадянин – їх замовник і споживач. Окрім того, відбувається новий розподіл прав, обов'язків та відповідальності між громадянським суспільством та державою – сучасна держава не повинна сама виконувати всі завдання, а зобов'язана забезпечити та організувати виконання цих завдань.

Відповідно до концепції сервісної держави, низка країн Західної Європи та США у 80-90-х рр. ХХ ст. стали розглядати сутність державного управління крізь призму взаємовідносин держави і громадянського суспільства, де основним призначенням держави є служіння індивіду, оскільки вона може реалізувати свої функції лише на умовах партнерства і кооперації з суспільством. Концепція нового державного управління в західній теорії державного управління стала революцією в поглядах на державу, відповідно до якої держава стає постачальником послуг населенню. Відповідно, орієнтація на надання послуг громадянам стає підґрунтям модернізації структурних та функціональних складових сучасної держави. Оптимізація організаційно-владної та правової діяльності передбачає можливість делегування функцій із надання державних послуг особам приватного сектору.

Світове розуміння публічно-сервісної діяльності держави виходить за межі поняття «адміністративна послуга», наданого у Законі України «Про адміністративні послуги», де адміністративна послуга визначається результатом здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг

за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [1]. Вважаємо, що публічно-сервісна діяльність держави розкриває соціально-орієнтоване призначення держави, спрямоване на задоволення потреб громадянського суспільства.

У сервісній концепції держави процес і напрям реформ визначається суспільством, однак процес здійснення форм і методів державного управління відрізняються від традиційних. Йдеться про реалізацію сервісного підходу через програму електронного уряду - електронної держави. Така модель заснована на координації зав'язків між групами і державою. Отже, процес державного управління виходить за рамки тільки державних інститутів і залучає до своєї сфери, як об'єднання громадян, так і окремих індивідів. Сервісний підхід характерний головним чином для європейських країн.

Отже, на теперішній час в Україні та світі відбувається переосмислення та усвідомлення призначення держави - метою сучасної сервісної держави є не керування суспільством, а надання йому якісних публічних послуг. В такій державі особи у відносинах з органами влади є не прохачами, а споживачами послуг. У сервісній моделі підкреслюється спрямованість соціальної комунікації «знизу вгору»: від індивіда - до уряду. До відмінних рис сервісної моделі держави відносяться встановлення центральної бази даних для більш ефективного і оперативного взаємодії між урядовими агентами; надання послуг на мережевій основі, оптимізація надання послуг населенню та бізнес структурам; зменшення вартості послуг; скорочення термінів надання послуг; застосування електронної торгівлі: закупівлі і державні та муніципальні контракти; сприяння економічному і соціальному розвитку суспільства і громадян; швидке й ефективно реагування на мінливі умови діяльності; підвищення відповідальності державних службовців, підвищення рівня прозорості державного управління в цілому.

Список використаних джерел

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст.409

Врайт Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Паршина Анастасія – студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

ВПЛИВ АНТИТРЕНДІВ ОДЯГУ НА ДУМКУ СУСПІЛЬСТВА

Молодь XXI-го століття тісно йде з модою в один крок, бо мода створює емоційний зв'язок між людьми, що однаково одягнені [1]. Спільність створюється ні віртуально, ні на відстані, а реально задається чисто зовнішньою подібністю, коли вони випадково виявляються ззовні схожими.

У моди є своя «погода». Сьогодні трендом є джинси з низькою посадкою,

а завтра вже вони стануть антитрендом. Антитренди мають великий вплив на суспільство, а здебільшого на молодь, адже кожен хоче бути неповторним та унікальним. Модник виявляється жертвою якщо не самої моди, то тією психологічною ідеєю модності назначеною культурою, що непомітно опановує його свідомість.

Але у первісному суспільстві ніхто не звертав уваги і навіть думку не гадав про те, що таке мода. Адже еліта виявлялась іншими способами [2].

Сьогодні молодь, яка зацікавлена у прояві свого стилю поділяється на еліту, яка вносить тренди і «копірайтери» еліти. Об'єктивне розподілення молоді виникає у зв'язку з відмінностями між культурами, що складаються в процесі формування кожної етнічної культури [2].

Світові міжнародні культури (безліч самобутніх культур, які знаходяться в діалозі і взаємодії одна з одною»), [3] зазвичай диктують правила світу, тому що у минулому вони набули якостей, правил і норм, які регулюють практично всі області людського мислення і поведінки і впливають на характер сприйняття, оцінки і міжособистісні відносини.

Але не всі люди слідуєть теперішнім трендам, наше суспільство має групу «модник-антимодник» або «модник-індивідуаліст». Цей стиль ще не популярний, а можливо і зовсім не модний. Це поки усього лише те, що протистоїть рутинному, тобто модному вчора, і потенційно не актуальним з моменту появи чогось нового.

Мова йде про інших людей, для яких бути модним саме й означає бути модним постійно, щодня, не чекаючи того, що щось його, зовсім унікальне, устигло стати масовим. Модне як не рутинне, а як винятково індивідуальне.

На мою думку, трендом 2020-го року стало саме буття «модником-антимодником». Адже, молодь почала робити все, щоб стати унікальним, за допомогою, наприклад, секонд-хендів, адже це те місце, де багато цікавих речей, з яких можна зробити цікавий образ. Особистість зможе виділятися серед культурних модних представників, за допомогою, яскравих образів і речей-табу для світової моди.

З цього випливає, що антитренд 2020-го року- рутинність і сірість одягу та стилю. Навіть в магазинах, ми вже бачимо, що полиці заповнені одягом з різними яскравими орнаментами, кольорами, а біжутерія стала ще більш богемною.

З іншого боку, використовуючи антитренди сезону – особистість виявляє своє ставлення до навколишнього світу гламуру і блиску. Адже людина не готова сприймати стандартні способи поведінки, еталонні соціальні стандарти поведінки, а й навіть способи життя [4].

Мода завжди є нестабільним і неясним явищем нашого життя. Кожен має право обирати, що йому носити. Тренди та антитренди не повинні впливати на самооцінку.

Список використаних джерел

1. Гофман А. Б. Мода і люди. Нова теорія моди и модної поведінки. 3 видання. Москва, 2004. 208 с.

2. Талалай Ю. С. Мода як соціальний феномен. Москва : Ломоносовские чтения, 2001. 205с. URL:<http://lib.socio.msu.ru/library>
3. Склацька О. В. Матеріали II Міжнародної наукової конференції: «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». 2017. 87 с.
4. Хомутова О. О. Мода та її вплив на поведінку споживачів // Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 05.10.2016. 18 с.
5. Консультації по іміджу і стилю: веб-сайт. URL: http://sferastyle.ru/index_blog10.htm.
6. Крупенина Н. А. Основи міжкультурних комунікацій. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів. Дніпро, 2020. 110 с.

***Врайт Галина Яківна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського*

***Фіник Юля** – студентка 4 курсу соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського*

НООСФЕРНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У зв'язку із новою стратегією цивілізаційного розвитку в сучасному світі по-новому розглядається людина та розвиток суспільства в цілому.

Термін «парадигма» походить від грецького *παράδειγμα*, яке, своєю чергою, утворилося від *παράδειγμα*: префікс *παρα* зі значенням близького, суміжного розташування + показувати, зіставляти, представляти [2]. Уже у старогрецькій мові слово вживалось у декількох значеннях: 1) зразок, модель, 2) приклад, 3) наочне підтвердження, доказ, 4) повчальний приклад, урок, 5) подоба, зображення [2]. Легко встановити, що всі ці значення поєднано спільною темою, яку можна іменувати «орієнтація на зразок». В античній та середньовічній філософії парадигму застосовують, щоб охарактеризувати взаємовідношення духовного й реального світу [4]. Під науковою парадигмою розуміється "вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем і їх рішення, методів дослідження, пануючих в науці" [3, с. 604].

Термін «ноосфера» походить від грецького *νόος* — «розум» і *σφαῖρα* — «сфера» це сфера розуму; сфера взаємодії суспільства та природи, в межах якої розумна людська діяльність стає визначальним фактором розвитку. Слово створене у семантичному зв'язку і лексичній аналогії з «атмосферою» і «біосферою». Як зазначив В.І. Вернадський відповідний термін було введено французьким математиком та філософом Е. Ле Руа разом з його другом Тейяром де Шарденом. При цьому Ле Руа визначав ноосферу як сучасну стадію, що її геологічно переживає біосфера. Відповідно до оригінальної теорії Вернадського, ноосфера є третьою у послідовності таких основних фаз розвитку Землі як утворення геосфери (неживої природи) та біосфери (живої природи) [1].

Ф. Т. Яншина, глибоко досліджуючи праці В. І. Вернадського, ще в 1993 р. виявила низку положень, що характеризують умови ноосферної організації процесів на Землі, і водночас оцінила просування ідей ноосфери на

сучасному етапі розвитку людства:

1. Заселення людиною усієї планети (виконано).
2. Різке перетворення засобів зв'язку й обміну між різними країнами (виконано).
3. Посилення зв'язків, у тому числі політичних, між державами Землі (виконано).
4. Переважання геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що відбуваються в біосфері (виконано).
5. Розширення меж біосфери й вихід у Космос (пророцтво щодо людини частково збулося).
6. Відкриття нових джерел енергії (виконано).
7. Рівність людей усіх рас і релігій (ця умова виконується, хоча логіка останнього десятиліття свідчить, що це не зовсім так).
8. Збільшення ролі народних мас у розв'язанні питань зовнішньої й внутрішньої політики (ця умова виконана).
9. Свобода наукової думки й наукового пошуку від тиску релігійних, філософських і політичних структур, створення в громадському і державному ладі умов, сприятливих для вільної наукової думки (у різних країнах по-різному).
10. Поліпшення добробуту трудящих. Створення реальної можливості не допустити недоїдання, голоду, убогості й послабити вплив хвороб (умова не виконана).
11. Розумне перетворення первинної природи Землі, щоби зробити її здатною задовольняти усі матеріальні, естетичні й духовні потреби чисельно зростаючого населення (зроблено перші кроки).
12. Припинення воєн (умова не виконана, проте загроза світової ядерної катастрофи тепер зникла) [5, с. 167–172].

На планеті не існує такого місця де не побувала б людина. Вона змогла пристосуватися до будь-якого середовища, але у світі діють і непідвладні людині сили – сили самої природи. Поки що перед людством стоїть як найважливіше завдання якраз захист і порятунок біосфери від варварського руйнування її людиною. Еволюція створює ієрархію форм життя, і біосфера лежить в її основі. Необхідний розумний симбіоз між людиною і біосферою, без якої саме існування людини неможливо.

Людина в будь-якому випадку займає головну роль в існуванні світу. Але яка це роль? Роль того хто прагне будь за все стати багатим та відомим нехтуючи природою чи роль людини, яка не кладе свої інтереси вище можливого. В цьому і є головна мета ноосферного розвитку суспільства бути в дружніх з природою стосунках. Ми одне ціле, це новий етап життя людства, нова ера існування з технологіями, виробництвом, новим прогресом в майбутнє не розділяючи природу від людини. Існування в гармонії, без шкоди та наслідків. Адже прогнози на майбутнє не втішні. І лише від нас залежить, яким воно буде.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере / В. И. Вернадский // Успехи современной биологии. – 1944. - № 18 (2). – С. 113-120.

2. Древнегреческо-русский словарь / Сост. И. Х. Дворецкий. – Т. II. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958.
3. Новейший словарь иностранных слов и выражений. — М.: Современный литератор, 2003. — 976 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983.
5. Яншина Ф. Т. Ноосфера: утопия или реальная перспектива / Ф. Т. Яншина // Общественные науки и современность. - 1993. - № 1. - С. 163–173.

Врайт Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Федорончук Любов – студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

СОВРЕМЕННАЯ УКРАИНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРИИ Г. ХОФСТЕДЕ

Одним из наиболее значительных достижений Герта Хофстеде является разработка теории измерений культур, предоставляющей систематическую основу для оценки различий между нациями и культурами.

Г. Хофстеде рассматривает шесть измерений культуры:

Дистанция власти, коллективизм /индивидуализм, избегание неопределенности, «мужской» тип / «женский», стратегическое мышление («конфуцианская» динамика) потворство своим желаниям / сдержанность система экспертной оценки по шкале от 1 до 100.

Под дистанцией власти понимается социально приемлемая степень неравенства в распределении прав и обязанностей между начальником и подчиненным. Значения дистанции власти изменяются в пределах от 0 до 135.

Согласно опубликованным Хофстеде данным, значение индекса дистанции власти в Украине равняется 92. Значение индекса дистанции власти в Украине, полученного на основе репрезентативной выборки, составило 100.9, что примерно на 10% меньше аналогичного показателя в России (110.7).

Иными словами, в обеих странах представляется допустимой значительное неравенство в распределении власти. Однако население Украины менее терпимо в этом вопросе.

Для Украины характерно высокое значение индекса дистанции власти. Это снижает эффективность стандартных западных управленческих решений – ведь стандартные для Запада управленческие решения предполагают небольшую дистанцию власти: такую, как в Канаде- 39 [1].

В украинской культуре коллективизм значительно превышает индивидуализм. В Украине ходит пословица «ты же не забудь, что я — последняя буква в алфавите». А есть культуры, в которых я пишут с большой буквы (в английской, например) [2].

Культуры с мужским и женским началом. Г. Хофстеде называет мужской

ту культуру, в которой ценятся стремление к успеху, забота о высоком достатке, а женской - ту, в которой превалирует значимость межличностных отношений, сотрудничества, заботы об окружающих, качество жизни.

«Маскулинность присуща обществам с четкими социальными ролями; феминность — обществам, в которых социальные роли пересекаются» [3].

Украина относится к женскому типу общества. Для неё характерно почитание взаимоотношений, культурных ценностей, забота о качестве жизни.

Краткосрочная и долгосрочная ориентация на будущее. Эту метрику называют еще стратегическим мышлением и конфуцианским динамизмом. Показатель оценивает, насколько далеко члены общества заглядывают в будущее.

Индекс долгосрочной ориентации измеряется по шкале от 1 до 120. Чем выше его значение, тем общество более долгосрочно ориентировано.

К странам с самым высоким показателем относятся, например, Тайвань (87), Япония (88), Китай (87), Украина (86), Германия (83), Гонконг (61). Страны с самым низким показателем — это, например, страны Южной Америки, такие как Венесуэла (16), Уругвай (26), а также США (26) и Канада (36) [4].

Долгосрочная ориентация сконцентрирована на ценностях, связанных с будущими наградами — в таких обществах ценятся выносливость и способность адаптироваться к новым ситуациям [4].

Хофстеде считал, что боязнь неопределенности - это степень угрозы, испытываемой обществом. Украина относится к представителям культур с высокой степенью боязни неопределенности. Они пытаются избежать неясных ситуаций, обезопасив себя множеством формальных правил.

В то время как страны с низким уровнем избегания неопределенности готовы меняться, легко воспринимает новые тенденции, склонны рисковать, открыты для перемен, активно проявляют свою позицию.

Потворство желаниям и сдержанность. Это измерение характеризует способность культуры удовлетворять текущие потребности и личные желания членов общества. В обществах, где сдержанность является ценностью, преобладают строгие социальные правила и нормы, в рамках которых удовлетворения личных желаний сдерживаются и не поощряются.

В культурах со склонностью к поощрениям (США, Голландия, Новая Зеландия) люди уделяют большое внимание личному счастью и хорошему самочувствию, пользуются большей свободой выбора и степенью контроля над происходящим [5].

В культурах с превалирующей сдержанностью (Украина, Эстония, Китай) проявление позитивных эмоций — это не просто свобода, а «выставление их напоказ», которое непременно кого-нибудь да заденет [5].

Список использованных источников

1. <https://www.google.com.ua/amp/www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/01/27/7133309/index.amp>
(<https://www.google.com.ua/amp/www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/01/27/7133309/index.amp>)

2. <https://www.google.com.ua/amp/s/nv.ua/amp/pohovorim-ob-etom-2462917.html> (<https://www.google.com.ua/amp/s/nv.ua/amp/pohovorim-ob-etom-2462917.html>)
3. [<https://dou.ua/lenta/articles/cross-cultural-communication/>]
(<https://dou.ua/lenta/articles/cross-cultural-communication/>)]
4. <https://migranciwielkopolska.caritas.pl/ru/01-09-2020-культурные-различия-долгосрочна/>
5. <https://dou.ua/lenta/articles/cross-cultural-communication/>
(<https://dou.ua/lenta/articles/cross-cultural-communication/>)

Врайт Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Шилованець Вадим – студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Більше людей, ніж будь-коли раніше, беруть участь у взаємодії з іноземцями, громади з кожним днем стають все більш багатомовними та багатокультурними, а попит на навички міжкультурного спілкування зростає у міру того, як все більше і більше підприємств стає міжнародними. Люди усвідомлюють, що без допомоги міжкультурного спілкування існують бар'єри та обмеження при взаємодії з представниками іншої культури, і це може спричинити плутанину та непорозуміння.

В міжкультурній комунікації, важливо повністю зрозуміти культурні відмінності, що існують, щоб запобігти погіршенню відносин, що виникають внаслідок прогалин міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація та компетентність стосується ефективної і відповідальної поведінки у взаємовідносинах представників різних культур. Іноді це поняття ототожнюється з міжкультурною комунікативною компетентністю, що стосується особистих якостей. Зокрема, вміння співпереживати і уважно слухати, позитивно сприймати і виявляти бажання комунікації з представниками інших культур, бути поступливим у взаєминах, відчувати бажання до пізнання нового, характерного іншим культурам.

Термін "комунікативна компетентність" був створений Деллом Хаймсом (1972) [1, с. 35] на основі конкретної концепції Н. Хомського "мовна компетентність", яку вчений використовує для номінації внутрішньої психічної граматики особистості, стверджуючи, що мова подається тут у вигляді абстрактних наборів правил, що найбільш чітко відображається в окремих несвідомих інтуїтивних уявленнях мови [2, с. 154]. Комунікативна компетентність Д. Хеймса визначається як внутрішнє знання ситуативної доцільності мови [3, с. 268-293]. Таким чином, комунікативна компетентність передбачає знання рідних та інших мов, що забезпечує володіння способами

взаємодії та комунікативних навичок з людьми, виконання різних соціальних ролей у суспільстві та здатність використовувати різні об'єкти спілкування для вирішення конкретних ситуацій. У методичній літературі складові частини комунікативної компетентності визначаються по-різному. Д. Хаймс виділив граматичну, соціолінгвістичну, стратегічну, дискурсивну компетенцію в структурі комунікативної компетентності.

Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники у прямому контакті використовують спеціальні мовні варіанти і дискурсивні стратегії, які відмінні від тих, якими вони користуються у процесі спілкування в межах однієї культури.

Варто підкреслити, що міжкультурна комунікативна компетентність проявляється лише за умов міжкультурного спілкування, де комунікативна компетентність як така не забезпечує його ефективності, оскільки комунікантам бракує знань культурних правил і технік їхнього використання. Повноцінне міжкультурне спілкування виступає умовою та водночас продуктом функціонування міжкультурної комунікативної компетентності особистості.

Види компетентностей, пов'язані зі співпрацею й спілкуванням з представниками рідної та іншомовної культур, входять до складу так званого «компетентнісного соціального блоку». На основі теорії цілісної соціально-професійної компетентності спеціаліста, розробленої І. Зимньою, можна побудувати ідеалізовану концептуальну модель міжкультурної комунікативної компетентності. Ця концептуальна модель є інтегративним утворенням, що включає цілу низку субкомпетентностей. Багатокомпонентність міжкультурної комунікативної компетентності визнано більшістю дослідників попри те, що різні наукові школи по-різному визначають склад і назви компонентів.

Структура міжкультурної комунікативної компетентності охоплює такі компоненти: лінгвістична, соціолінгвістична, соціокультурна, соціальна, дискурсивна, стратегічна. Наведена структура видається оптимальною з огляду на те, що всі інші терміни, які намагаються застосувати до складових міжкультурної комунікативної компетентності, тим чи іншим чином характеризують зазначені шість видів компетентностей.

Особлива природа міжкультурної комунікативної компетентності виявляється в міждисциплінарності, адже її не можна повністю ототожнювати з комунікативною компетентністю або міжкультурною компетентністю носія мови. Йдеться про «гібридний» вид компетентності, який дозволяє мовній особистості виходити за межі рідної культури та перетворюватись на «медіатора культур» (міжкультурну особистість), не втративши власної культурної ідентичності.

Іншомовна освіта фахівців різних галузей розглядається як один із шляхів підготовки до міжкультурної комунікації. Навчальний план має містити культурологічну складову, на основі якої формується міжкультурна комунікативна компетентність – інтегративна здатність особистості розуміти іншомовний світогляд і культуру.

Успішна реалізація міжкультурної комунікативної компетентності дозволяє встановити контакт з іншомовними комунікантами, визнати їхні культурні цінності, виробити толерантне ставлення до розбіжностей у формах

спілкування, стилях поведінки, способі життя, звичаях та традиціях. Як наслідок – долаються бар'єри, побудовані стереотипами, забобонами та іншими факторами, що викликають комунікативні невдачі та перешкоджають взаємодії цивілізацій та культур у сучасному світі.

Список використаної літератури.

1. Хомський, А. Н. Аспекти теорії синтаксису. Бостон: MIT Press, 1965. 154 с.
2. Гаймс Д. Про комунікативну компетентність. Гармондсворт: Пінгвін, 1972. 269-293 с.
3. Акопян К.З., Захаров А.В., Кагарлицкая С.Я. Масова культура : Навчальний посібник. Москва: Альфа-М; ИНФРА-М, 2004. 304 с.
4. Назаров М. М. Масова комунікація в сучасному світі: методологія аналізу та практика досліджень. Москва: Едиториал, 2002. 240 с.
5. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ: Рефл-бук, 2001. 656 с.

Драпогуз Михайло Андрійович (Одеса) – магістр соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

ОГЛЯД АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне розуміння поняття “духовність”, в більшості випадків асоціювання, має не наукове підґрунтя, а сформований історичним процесом комплекс подіб та антиподів духовності. Загальне користування цим терміном в галузях, які формують соціокультурне середовище, без належного розуміння предмету, сприяє утворенню хибних моделей сприйняття дійсності та дезорієнтує індивіда в процесі соціалізації та самореалізації в суспільстві. Тому, визначення *формування цього терміну в історичному процесі*, нададуть змогу осмислити значення терміну “духовність” в формуванні соціокультурного середовища сучасного українського суспільства.

У формуванні розуміння духовності, як сфери вищої розумової діяльності індивіду, що спрямована на створення цінностей соціокультурного середовища, задіяні процеси з галузі історії, культури, релігії. Тому, аналіз теми духовності потребує комплексного осмислення цих явищ і феноменів. Для об'єктивного та наукового розуміння системи духовності, потрібно відокремлювати її від релігійних систем, та суб'єктивного емпіричного знання.

В сучасності досліджують тему формування системи духовних цінностей в українському суспільстві Целякова О.М (формування особистісних духовних систем); Любов Сидоренко (духовність в педагогічних системах); О.Липка (аналіз конструктиву духовності в суспільстві); Т.Ф. Мельничук (розробка систем духовності, як культури творчого чинника); всебічний розгляд та психологічний аналіз систем духовності в педагогіці зробив інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України у 2013 р. У 2017р проведено конференцію «Формування духовної безпеки особистості в умовах сьогодення: виклики і

проблеми». Аспект утворення системи духовності у управлінському вимірі розроблено у Чукут С.А. Духовні цінності студентської молоді розроблені в дисертації Бліхар М. П. Галузева розробка цієї теми сприяє об'єктивному осмисленню духовності.

За початок формування систем духовності беремо **дохристиянський період** слов'янських племін, припускаючи початок державотворення з IX ст. Характерною рисою слов'янських вірувань була синкретичність розуміння всесвіту. Поєднання природи матеріальної, одухотворення та міфологізація явищ і об'єктів, створювало системність сприйняття ірраціонального. Філософське осмислення слов'янської релігійної системи методом узагальнення, дає побачити *відсутність розподілу на світи: природній та надприродний; сприйняття людини в оточуючій природі, як його гармонійної частини.*

Формування народної уяви про духовність, в **період середньовіччя**, відбувалося, в першу чергу, під впливом Святого Письма та літературного надбання християнських письменників та теологів. Відсутність попиту на глибоке осмислення теологічних ідей вченими греками серед слов'ян зумовлено багатьма факторами, зокрема: сприйняття християнства крізь призму язичництва; парадигма сприйняття чужинців у слов'ян, як зла; обмежена кількість та коштовність літературних зразків. Такий розвиток історичного процесу заклав засади уяви про духовність, як *атрибут церковного середовища та антагонізм язичницьких вірувань.* Християнство внесло *онтологічне поняття "божественного" світу*, який має іншу реальність буття, ніж світ матеріальний.

Системи духовності в **період українського ренесансу**. Для вивчення потрібно розподілити території України на сфери впливу різних політичних систем. Реформація розсунула рамки розуміння духовності додавши в них *цінність людських якостей та важливість соціальних зв'язків.* Під впливом просвітницьких процесів, духовність починає розумітися не як атрибут церковного середовища, а як християнська *соціально-етична норма* в розвитку індивіда. В центрі роздумів мислителів того часу була *людина-співробітник Бога; значення, цінність та межі діяльності людини.*

Духовність в Україні в **Новому часі**. Ідеї Декарта, Гегеля, Шеллінга і ін. розвивали та вносили в систему освіти Петро Лодій, запрошений німецький філософ Йоган Шад, Йосип Михневич, Орест Новицький, Памфил Юркевич та ін. Філософські думки того періоду вносили в ціннісну систему суспільства *потребу естетичного розвитку, як запоруку розвою індивіду, поділяють релігію та філософію на системи, які мають суміжну сферу проблематики, але різні мету та засоби застосування.*

Трансформації духовності в Україні в **Новітньому часі**. Вікові надбання української культури та філософської думки були перекреслені тоталітарним режимом та штучним введенням ідеологем большевизму. Потім, деформацією чи фізичним знищенням носіїв цієї духовної культури. *Примітивізація сприйняття соціуму та штучне введення марксистської ідеї народних творчих мас, призвело до деформації системи соціальних цінностей.* Фізичне знищення та підпорядкування владі залишків релігійних інститутів, на яких формувалася

духовність більшості населення, призводить до *загублення культуротворчих орієнтирів*. Ліквідація приватної власності, розкуркулення, насильницькі депортації, голодомор, *вводили в систему цінностей антигуманні та асоціальні аспекти*. В академічному середовищі утворювались політичні деформації освіти, які склали відтворення тоталітарної несвободи мислення.

Події **Вітчизняної Війни** масово *деформували цінність людського життя* асоціюючи вартість життя людини з її національністю, чи політичними вподобаннями.

Епоха “шістдесятників”. Послаблений контроль за інакодумцями, виникнення та розповсюдження саміздату, створення окремої філософської кафедри при КНУ та розвиток її роботи під керівництвом П.Копніна, поява дисидентського руху в академічних аудиторіях, все це почало формувати дуже тонкий, але інтелектуально розвинений прошарок. (15:326) Є. Сверстюк, В. Стус та І. Дзюба стали на вищих етапах нової форми усвідомлення культури та ціннісних систем, де *інтелект став сферою реалізації індивідуальної свободи* в умовах тоталітарної системи контролю особистості.

Потреба **Перебудови** радянського суспільства була спричинена зниженням економічних показників виробництва, пов'язаних з технологічним та науковим відставанням від світових тенденцій. Споживча культура отримує вектор на *матеріальні цінності західної культури*, як моделюючі. Виникає попит на релігійні духовні системи, які заповнюють порожнину після штучно впровадженої ідеології марксизму. *Свідомість свободи* стає цінністю суспільства, але без існування систем її реалізації.

Період **90-х років** являє собою рішучий, для нашого сучасного соціокультурного середовища та системи його духовності період. В цей період формується напрямок *індивідуалізації духовності*: відокремлення особистості від соціокультурного середовища, внаслідок його руйнування. Життєва умова невизначеності формує *цінність свободи*. Цей аспект став вирішальним у формуванні ставлення до авторитарного режиму, що спровокував Майдан Гідності та появу руху добровольців у російсько-українській війні. *Цінність кримінальної субкультури* повстала через порушення зв'язків з батьківськими родинками.

Міцним фактором змін суспільного усвідомлення стала потреба *самоідентифікації індивіда*, як виробника та споживача української культури в період **революції Гідності та російської агресії**. Прогнозованою цінністю духовної системи в соціокультурному середовищі України може стати, найближчим часом, *потреба громадянської активності* та усвідомлення вагомості індивіду в суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / [М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.]; за ред. М. М. Заковича. – 4-те вид., випр. і допов. – Київ: Знання, 2009. – 589 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Ірина Соломаха Світосприйняття східних слов'ян: релігієзнавчий контекст РОЗДІЛ VI. Філософія та соціологія релігії.11, 2013 <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/6518/1/32.pdf.pdf>

3. Олексій Матицин Проблема використання терміна «Ренесанс» в контексті української культури XV–XVI століть Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2009- Вип. 11. – 2013. – 290 с. – Резюме укр., англ. мовами
4. Ярослав Ісаєвич. Українське книговидання: витoki, розвиток, проблеми. — Львів, 2002. — С. 263-275.
5. Вестник СПбГУ. Сер. 17. 2015. Вып. 3 Н. И. Безлепкии Н. В. ГОГОЛЬ КАК ФИЛОСОФ В статье исследуются философские взгляды Н. В. Гоголя.
6. Філософія І.Франка, Л.Українки, Д.Донцова, В.Липинського <http://kpeklnu.at.ua/e-book/philosofija/page36.html>
7. [Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник. — К., 2002. — С. 108-110.] <http://litopys.org.ua/fdm/fdm30.htm>
8. Михайло Мінаков НЕВОЛЯ І МИСЛЕННЯ.ФІЛОСОФІЯ ТА ІДЕОЛОГІЯ В СРСР. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12436/11.%20Mykhailo_Minakov_Nevolia_i_myslennia.pdf?sequence=1
9. Світлана Алексієвич. “Час second-hand”. пер. з рос. Л.Лисенко. Вид. 2 Дух і літера. К.2016 -464 с.
10. Виктор Франкл Издательство Биг-Прес М. 2012 Переводчик Дмитрий Леонтьев, Михаил Папуш, Е. Эйдман -204с.
11. Цинченко Г.М Политика в отношении семьи в первые годы советской власти . Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского. Социальные науки №1. 2015 <http://www.vestnik-soc.unn.ru/ru/nomera?anum=9102>
12. Кагитина С.Ю. Эволюция системы ценностей современной российской молодежи возрождение культуры /А.Швейцер.-М.: Прометей, 1993. -512
13. В.В. Кривошеїн ВПЛИВ «РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ» НА ПОЛІТИЧНУ ТА ПРАВОВУ КУЛЬТУРУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія;Том 2, № 29 (2016)
14. Флоренский П. А. (священник). Сочинения : в 4 т. Т 4 : Письма с Дальнего Востока и Соловков / сост. и общ. ред. игумена Андроника (А. С. Трубачева), П. В. Флоренского, М. С. Трубачевой.- М. : Мысль, 1998. – 795 с. : 1 л. портр. – (Филос. наследие)

Кравченко Ганна Станіславівна (Одеса) – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ «CHILDFREE» ЯК ПРОЯВ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ

Сім'я – це один з найдавніших соціальних інститутів, що виник значно

раніше класів, націй та держав. Кожний з нас проживає своє життя у сім'ї. Однак не кожний замислюється над тим, що ж це таке. Отже, сім'я – це первинний осередок соціальної спільності людей, мала соціальна група, заснована на шлюбі або кровній спорідненості, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю і взаємодопомогою. Це осередок суспільства, найважливіша форма організації особистого побуту, джерело якої в подружньому союзі і родинних зв'язках, тобто відносинах між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, братами і сестрами та іншими родичами, що живуть разом і ведуть спільне господарство на основі єдиного сімейного бюджету [1, с.27]. Вона являє собою складне соціальне явище, в якому переплітаються різноманітні форми соціальних відносин та процесів. Важко порівняти з нею будь-яке інше соціальне утворення, в якому задовольнялося б стільки різноманітних людських і суспільних потреб. Сім'я являє собою таку соціальну групу, яка накладає свій відбиток на все життя людини [2, с.3].

Сучасна сім'я будується в основному на шлюбних відносинах. Під шлюбом ми розуміємо історично обумовлену форму відносин між чоловіком та жінкою, через яку суспільство впорядковує їх відносини як в правовому, так і морально-етичному плані. Відповідно до ст.21 Сімейного кодексу України «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя» [3].

Шлюб та сім'я являють собою два окремих соціальних інститути. Як відомо, соціальним інститутам притаманно модифікуватися, змінюватися відповідно до тих змін, що відбуваються у суспільстві. Вони також можуть переживати кризу. Сім'я та шлюб не є виключенням. Всі ми можемо спостерігати деградацію інститутів сім'ї та шлюбу, руйнування сімейно – шлюбних цінностей, які відбуваються в нашій державі сьогодні. На це нам вказують багато різних факторів. Одним з найважливіших показників кризи, що відбувається в даних інститутах є загальне зниження шлюбності. Сім'я та шлюб втрачають своє значення для суспільства. Однак, наразі, ми хочемо розглянути зміни, що відбулися в такій важливій функції сім'ї як продовження роду. А також з'ясувати як на ці зміни вплинула постмодернізація суспільства.

Основною функцією сім'ї вважається продовження роду. Це найважливіша та нічим не заміна функція сім'ї у всі часи. Однак, сучасна демографічна ситуація в Україні свідчить про зниження народжуваності нижче рівня простого відтворення. Загальновідомим для освіченої людини є розуміння того, що просте відтворення населення це коли в одному шлюбі народжується дві дитини. В сучасних умовах, також це може бути дві дитини із розрахунку на одну жінку незалежно від того в шлюбі вона чи ні. Таким чином, ми розуміємо, що сьогодні сім'я та шлюб не виконують дану функцію в повному обсязі. Причин такому явищу є декілька. До них належать економічні, політичні та соціально – психологічні фактори. Разом з тим, окрім зазначених, є ще дуже важливі на наш погляд фактори, що впливають на відтворення населення. Це нові альтернативні форми сімейного життя, що прийшли на зміну традиційної

нуклеарної родини.

Однією з таких нових форм є виникнення сімей «childfree». В перекладі з англійської термін «childfree» буквально означає без дітей. Тобто це сім'ї, в яких чоловік та жінка знаходяться в зареєстрованому шлюбі, вони є репродуктивно здорові, але вони свідомо відмовилися від можливості мати дітей. Країною походження такого явища вважаються США. Однак, поступово дане явище досить швидко розповсюдилося в Європейських країнах та країнах СНД.

Ми вважаємо, що такому широкому та швидкому розповсюдженню соціального явища «childfree» сприяла постмодернізація суспільства, яка відбулася та продовжує відбуватися наразі в епоху постмодерну. Адже однією з характерних рис даної епохи є відносність цінностей взагалі, та сімейно – шлюбних цінностей, зокрема. Сучасна людина орієнтована на споживання, а не на відтворення чи виробництво. Люди епохи постмодерну зорієнтовані в першу чергу на себе. І з таким ставленням вони укладають шлюби. Тобто сучасні люди вступають до шлюбу з внутрішньою установкою на саморозвиток та самовираження. Соціологічні дослідження показують, що в сучасних родин на першому місці знаходиться якість життя. Відбулися гендерні зміни – більшість подружжя відмовляються розподіляти функції та ролі чоловіка і дружини в традиційному розумінні. Навпаки, жінки, так само як і чоловіки, зорієнтовані на розвиток власної кар'єри. Таким чином, ми бачимо, що певні риси епохи постмодерну відобразилися на сімейно – шлюбних відносинах та призвели до того, що в суспільстві, і навіть в середині шлюбу, в середині родини, наростає байдужість по відношенню один до одного. Тобто можна спостерігати таке явище, коли жінка та чоловік знаходяться у шлюбі, вони можуть бути членами родини, але разом з тим кожний з них може бути при цьому самотньою людиною.

Окрім вище зазначеного, в епоху постмодерна, ми бачимо, що вступ до шлюбу та подальше народження дітей перестали бути обов'язковою нормою. На підставі цього ми можемо спостерігати послаблення морального тиску суспільства спрямованого на те, що всі повинні одружуватися та мати дітей. Як наслідок змін, що відбуваються в суспільстві, у людей виникла можливість обирати образ життя, створювати свій стиль власного життя. Наприклад: люди отримали можливість альтернативи традиційного сімейного житті – бути в шлюбі, однак при цьому займатися творчістю або разом подорожувати, а не виховувати дітей.

На підставі викладеного **ми дійшли висновку** про те, що сім'ї «childfree» – це родини створені подружжям, яким досить добре разом, вони не проти дітей як таких, однак їм подобається образ сімейного життя без дітей.

Ми вважаємо, що швидкому розповсюдженню соціального явища «childfree» сприяв образ життя сучасної людини в епоху постмодерна. Крім того, ми переконані, що дане соціальне явище впливає на виконання сім'єю своєї основної функції – відтворення населення. Воно певною мірою уповільнює даний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровых Л.Н. Философия: семья и брак: Учебное пособие./ Л.Н. Боровых. – В.: Издательство Владимирского государственного университета, 2011. – 162с.
2. Антоній.(Блум. Митрополит Сурожський). Шлюб та сім'я./Антоній. (Блум. Митрополит Сурожський). –К.: Пролог, 2014. – 197с.
3. Сімейний кодекс України № 2947-III від 10.01.2002.: офіц. вид.: зі всіма змінами та доповненнями станом на 28 серпня 2018р./Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002. №21-22. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. (дата звернення: 01.06.2020р.).

Кравченко Тетяна Валеріївна (Одеса) – магістр соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ВИДИ

Під суспільною свідомістю розуміється сукупність психологічних властивостей, властивих суспільству як цілісній системі.

Суспільна свідомість поділяється на підсистеми, в яких панівною стає або релігія, або економіка, культура тощо – всі ці сфери суспільного життя і є предметом суспільної свідомості. Суспільна свідомість формується соціально-історичною сутністю нації чи народу, що володіє індивідуальним неповторним типажем суспільної свідомості. Історична реальність, відбиваючись в умах людей, породжує суспільні настрої, ідеології, національний характер. Ті, в свою чергу, надають дієвий вплив на реальність [4, с. 344–345.].

Суспільна свідомість є основою культурної діяльності і впливає на індивідуальну психологію кожної людини, що входить в соціум. Увагу вчених вже давно привернуло вивчення суспільної свідомості. За цей час суспільна свідомість стала предметом вивчення багатьох наук, зокрема: філософії, психології, соціології.

Розглянемо види суспільної свідомості більш детально.

Політична свідомість є стрижнем усіх форм суспільної свідомості і займає серед них особливе місце, тому що в ній відбиваються економічні інтереси класів і соціальних груп, вона значно впливає на владу і всі інші сфери суспільного життя.

Політична свідомість виконує інтегруючу роль, вона пронизує всі інші форми суспільної свідомості. Звичайно, ця роль дуже складна, так як і політична свідомість може відчувати вплив з боку, наприклад, релігії, права або науки, але провідний вплив зберігається за політичною свідомістю.

Політична свідомість формується з появою класів, держави і політики як сфери суспільного життя, тобто з виникненням політичної системи суспільства. У ній відбиваються взаємини класів і соціальних груп, їх роль і місце в системі державної влади, а також відносин між націями і державами, основою для єдності цих зв'язків є економічні відносини суспільства [4, с. 344–345.].

Правова свідомість найтісніше пов'язана з політичною свідомістю, тому що в ній проявляються і політичні, і економічні інтереси соціальних груп. Вона робить значний вплив і на економіку, і на політику, і на всі сторони соціального життя. Під правовою свідомістю розуміється система знань і оцінок, за допомогою яких усвідомлюється сфера права громадянськими суб'єктами (індивідами, групами, класами). Правова свідомість виконує в суспільстві регулятивну, оціночну та пізнавальну функції [1].

Релігійна свідомість є однією з найстаріших форм суспільної свідомості. Релігійна свідомість була провідною формою суспільної свідомості протягом більш, ніж двох тисячоліть, аж до епохи Просвітництва. З розвитком науки, філософії, правосвідомості, моралі, релігія значно поступається своїми позиціями. Виникає атеїзм як вчення, що спростовує релігійні погляди. Але наукове спростування релігійних поглядів не може повністю вирішити проблеми релігії. Релігійна свідомість відповідала об'єктивним потребам людського духу. Ці духовні потреби повинні бути задоволені. Прагнення відкинути релігію мало супроводжуватися створенням такої системи загальнолюдських цінностей, яка могла б замінити людині відповідні духовні, релігійні потреби [2].

Економічна свідомість з'явилась як відповідь на соціальне замовлення, на потребу в осмисленні таких суспільних явищ, як економіка, економіка промисловість, сільське господарство, економіко-математичні моделі, економічна політика, економічна самостійність, економічні кризи, економічний плюралізм і т. д.

В економічній свідомості суспільства відбивається розуміння співвідношення між економічною діяльністю і тими громадськими, політико-правовими умовами, в яких відбувається економічна практика. Економічна свідомість – це та форма суспільної свідомості, в якій відображені економічні знання, теорії, оцінки соціально-економічної діяльності і суспільні потреби [3].

Список використаних джерел

1. Застольська В. В. Маніпуляція як засіб формування ціннісно-нормативних уявлень в сучасних демократичних суспільствах / Застольська В. В. // Філософські проблеми гуманітарних наук : альманах. – 2010. – № 16/17. – С. 195–199.
2. Коваль О. А. Маніпулювання релігійною свідомістю: сутність і засоби : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Коваль Олександр Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2006. – 184 арк
3. Лісовський П. М. Феномен маніпуляції свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Лісовський Петро Миколайович ; Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. – Київ, 2009. – 191 арк.
4. Маніпулювання свідомістю мас // Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид. (перероб. і доп.). – Київ, 1986. – С. 344–345.

Лопуга Ореста Іванівна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ДУХОВНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР САМОРОЗВИТКУ ПОСМОДЕРНОГО СУСПІЛЬСТВА

У методологічному плані у різних філософських школах і напрямках, у різноманітних формах і логічних побудовах утверджується думка про те, що в основі культури як духовного феномену знаходиться розуміння людини як самоцілі у своєму становленні та самобудуванні, як цінність саморозвитку для самої себе, і відповідно процес формування духовної культури може розглядатися лише як складова особистісного саморозвитку, а ніяк не обмежуючий цей розвиток вплив ззовні. При всьому різноманітті до розуміння духовного виміру взаємозв'язку особистості з соціокультурним середовищем також спільною домінантною ідеєю філософських настанов є визнання духовно-культурної автономності людини, яка, хоча і знаходиться під впливом середовища свого буття, проте при цьому своє буття створює сама, виступаючи творцем цінностей життя й культури на рівні свого індивідуального буття.

Ціннісні підстави духовної культури не є щось спонтанне стосовно індивіда і його внутрішнього світу. Самобудівництво власного духовного світу людина здійснює на основі своїх внутрішніх ресурсів стосовно самосвідомості та зміни власних ціннісних орієнтирів як символів культури. Вказані ресурси також мають духовну природу, будучи складовими психологічної й інтелектуальної організації людини і включаючи такі її складові як самосвідомість, свідомість у її різних станах, підсвідомість, емоційно-почуттєві форми сприйняття, надсвідомість, інтуїцію, віру, волю тощо. Як соціальна істота людина своєю духовною культурою визначає різноманіття формування нових і різноманітних видів соціальних зв'язків, спільнот і комунікацій. За Е. Гуссерлем, духовна культура може розглядатися як основа свідомості тільки в тому випадку, коли особистість відкрита нескінченності існуючих і можливих досвідів розрізнення змістів, коли вона пов'язує свідомість з сенсожиттєвими питаннями становлення людини у вигляді «надаючих сенсів переживань» [1, с. 65].

Детермінанти особистісного духовного світу - пізнання, пам'ять, символіка, рефлексія тощо – представляють собою індивідуальні утворення, тобто ті індивідуально-духовні складові культури, які дозволяють людині зв'язувати своє буття із собою як з унікальним елементом універсуму. Людина через власну духовну культуру і сама виступає як своєрідний ідеальний світ, світ духовних цінностей, незалежний від загальної культури у тій мірі, у якій він виступає як автономний світ духовної «особистісно-нормативної» значимості.

Людина формується у своєму індивідуально-культурному бутті і залишається один на один із цим власним ідеальним світом, який виступає як самобудування особистості, трансформоване в особистісне буття. Само собою зрозуміло, що у цьому контексті пізнання духовної культури особистості

вимагає набагато більш тонких методів, ніж раціонально-культурологічні, їх ми і знаходимо у межах екзистенціальної філософії, феноменології і у постмодерністському дискурсі.

Розуміння особливостей епохи постмодернізму, як і постмодерністської філософської методології її дослідження, має вирішальне значення для визначення особливостей духовної культури особистості постмодерного суспільства.

Духовна культура визначається особливостями особистісного зростання у процесі просування по ієрархії ціннісних смислів і опануванням духовного багатства соціуму, тобто вона інтерпретується як основна ознака духовного розвитку особистості. «Досвід багатьох країн переконує, що тільки самовитворення суверенного морального мислення, органічного відчуття духовної культури сприяє формуванню національної свідомості як чинника самоорганізації особистості» [2, с. 11].

Сьогодні технократичні підходи до розуміння культурного прогресу вже не є актуальними, і у межах людиновимірної методології прогрес суспільства, який розглядається невід'ємно від прогресу культури і людини, не може бути відділений від духовно-морального прогресу, який загалом визначається рівнем гуманізму в суспільстві. Специфіка духовної кризи полягає у тому, що технічний прогрес сучасного суспільства не супроводжується аналогічним прогресом у духовно-моральній сфері, що виражається в руйнуванні автономії особистості та її духовних цінностей.

Список використаних джерел

1. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии. Т. 1. Прологомены к чистой логике / Э. Гуссерль. М.: Гнозис, 1994. 162 с.
2. Темех Н. Д Українське телебачення і проблеми формування духовності молоді: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2005. 20 с.

Луцків Яна Іванівна (Одеса) – магістрантка соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНИХ ВІДХИЛЕНЬ У СОЦІАЛЬНО-ДЕЗАДАПТОВАНИЙ СІМ'Ї

Предметом мого дослідження є соціальні відхилення та їх зв'язок з соціальною дезадаптацією сім'ї. Соціальні відхилення - це процеси, що набули певного поширення в суспільстві. Для того щоб індивідуальні відхилення набули якості соціальних, потрібні такі умови:

- однакова спрямованість таких відхилень у подібних груп людей в однакових умовах;
- близькість причин, які викликають ці відхилення; повторюваність, стійкість зазначених явищ.

У будь-якому суспільстві є поведінка, яка відхиляється від соціальних норм. Соціальні норми - це засновані на цінностях правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють дії та вчинки людей, соціальних груп,

зміцнюючи стабільність та єдність суспільства. Норми втілюються в юридичних законах, моралі, етикеті. Вихід за ці норми розцінюється суспільством як девіантна поведінка. Під девіантною (соціальна поведінка, що відхиляється) поведінкою розуміється соціальне явище, яке виражає в масових формах людську діяльність, що не відповідає офіційно встановленим або фактично сформованим, визнаним у даному суспільстві нормам, шаблонам, стандартам. У більшості випадків така поведінка підлягає соціальним санкціям - від суспільного осуду до кримінального покарання.

Здебільшого соціальні відхилення асоціюються із сферою негативного, аморального, протиправного. Проте це не відповідає дійсності, оскільки соціальні відхилення характеризуються своєю багатогранністю, різнозначимістю, мінливістю. Соціальні відхилення багатолікі, рухливі і певною мірою здатні модернізуватися и пристосуватися до зміни умов, відновлюватись в нових поколіннях людей. Соціальні відхилення можуть набувати як позитивного, так і негативного змісту, хоча частіше вони включають в себе лише негативні прояви девіацій. Соціальні відхилення можуть бути розбиті на дві групи: в першу включаються ті з них, які одночасно відносяться до дії моралі та права, правопорушення та злочини; до другої – ті, які відносяться виключно до сфери моралі. Поняття соціальних відхилень неоднозначне.

Соціальні відхилення мають різні масштаби і можуть розглядатися на різних рівнях. У сфері індивідуальної поведінки -це вчинки конкретних людей, що заперечуються нормами моралі, правилами суспільного життя. До цього виду відхилень можна віднести злочини, правопорушення, пияцтво, алкоголізм, жебрацтво, наркоманія, самогубства.

Чинників девіантної поведінки перегукується із функціями сім'ї. Соціальний чинник девіантної поведінки відображається у порушеннях господарсько-побутової функції сім'ї. Педагогічний фактор девіантної поведінки проявляється у проблемах реалізації виховної, функції соціального контролю. Невиконання сім'єю будь-якої функції та виховання у дисфункціональній сім'ї є основою для формування девіантної поведінки.

Сім'я є найважливішим інститутом соціалізації. Вона надає дитині уявлення про життєві цінності, про те, що потрібно знати і як себе поводити. На батьків покладається відповідальність не лише за матеріальне забезпечення дитини, а й за її виховання. Найчастіше неповнолітні прагнуть у своїй поведінці наслідувати тих особистостей, які є для них авторитетними. Оскільки батьки найчастіше і є найбільш авторитетними людьми для дитини, то вона свідомо чи несвідомо перейматиме культуру їхнього спілкування, світосприйняття, рівень моральності і законослухняності.

Отже, серед основних чинників появи відхилень у поведінці можна виокремити безпосередній вплив мікро-середовища: родини, знайомих, однолітків, взаємозв'язків, у які включена людина, системи виховання і навчання, засобів комунікації. Сім'я є одним із визначальних факторів схильності дитини до девіантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Азаров Ю.П. Семейная педагогика. Изд. 2-е. — М.: Политиздат, 1985. — 238с.
2. Туленков Н.В. ” Социология конфликта и девиантного поведения ” — К., УГУФВС, 1994р.

Торгашина Анастасія Андріївна (Одеса) – магістрантка соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

МАНІПУЛЯЦІЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Предметом нашого дослідження є вплив маніпуляцій на свідомість сучасного суспільства. Ці маніпуляції викликають систематичні відхилення і помилкові судження, які заважають суспільству раціонально мислити і сприймати навколишню дійсність. Метою дослідження є виявити актуальні методи і прийоми маніпуляцій масовою свідомістю у сучасному суспільстві. Для цього необхідно проаналізувати найбільш актуальні техніки маніпуляцій свідомістю, що допоможе зрозуміти їх особливості, причини та способи запобігання в сучасному суспільстві. Дана проблема актуальна і важлива, оскільки на сьогоднішній день жертвами маніпуляцій стають величезні маси людей. Небезпека таких маніпуляцій полягає в тому, що ми не помічаємо коли потрапили під їх дію, тому і формуємо помилкові судження. Проблема вимагає ретельного вивчення, оскільки впливає на всі сфери життєдіяльності індивіда. Однак, незважаючи на свою актуальність, вона все ще залишається недостатньо вивченою і має мало відображень в наукових дослідженнях.

Однією з перших книг, безпосередньо присвячених маніпуляції свідомістю, була книга соціолога Г.Франке «Маніпульована людина». Він дає таке визначення: «Під маніпулюванням в більшості випадків слід розуміти психічний вплив, який здійснюється таємно, а отже, і на шкоду тим особам, на яких він спрямований» [2].

Маніпулятори намагаються сформувати у суспільства певні шаблони та стереотипи їх поведінки. Роблять вони це за допомогою ЗМІ та реклами, які сприяють штучному створенню потреб суспільства в умовах глобалізації. Ці засоби впливу проникли в усі сфери сучасного життя. Вони нав'язують людям певні думки, ідеології, цінності, норми.

Однією з найважливіших причин виникнення маніпуляцій в сучасному світі є надлишок інформації. Надлишок інформації не дозволяє нашому мозку раціонально мислити і приймати ефективні рішення. Так як людина не здатна впоратися з величезним потоком інформації, то це може привести до відсутності потреби в аналітичних здібностях. Надлишок інформації є серйозною проблемою не тільки для суспільства, а й для людства в цілому.

В цьому випадку ми можемо побачити корисність дослідження даної теми для людей, оскільки ці знання спонукають до раціонального мислення та можуть допомогти людям протистояти проти інформаційного та

психологічного фішингу та маніпулювання над своєю поведінкою.

Проаналізувавши книгу Д. Канемана «Думай повільно... Вирішуй швидко», ми прийшли до висновку що причиною потрапляння людей на маніпуляції є схильність робити поспішні висновки, керуючись інтуїтивними міркуваннями і обмеженими даними. Схильність робити поспішні висновки, згідно Д. Канеману, призводить до надмірної впевненості, ефекту фреймінга (коли люди по-різному реагують на одну і ту ж інформацію, в залежності від того, як вона піднесена) і нехтування апріорною ймовірністю. Ідеї Д. Канемана актуальні і корисні тим, що можуть докорінно поміняти систему прийняття рішень і зробити їх більш ефективними.

Узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновок про важливість знань про маніпуляції масовою свідомістю в сучасному суспільстві. Ці знання важливі, так як вони допомагають не тільки виявити у себе існуючу проблему, а й вчасно її скорегувати й позбутися від пасток свідомості, якими наповнені всі сфери нашої життєдіяльності. Вони допоможуть виробити звичку задавати питання, перевіряти інформацію, вчитися мислити критично та бути схильним до самоаналізу.

Список використаних джерел

1. Канеман Д. Думай медленно... решай быстро. — Москва: АСТ, 2014;
2. Франке Г. Манипулируемый человек. М. , 1964.

Цибра Микола Федорович (Одеса) – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Динамізм сучасного соціального життя, інтенсивний розвиток нових технологій, зросла потреба в спеціалістах високого класу висувають до людини особливі вимоги і в той же час створюють передумови для реалізації власних потенцій, задоволення потреби в самоствердженні.

Аналіз проблеми формування самоствердження особистості пов'язується з такими науками як філософія, соціологія, етика, культурологія, соціальна та вікова психологія, педагогіка, що свідчить про інтерес цілої низки наук до даного явища. Проблема самоствердження особистості є досить актуальною в наш час. Феномен самоствердження має широкий поняттєвий спектр, який залежить від багатьох чинників, що впливають на формування особистості. Як відомо, потреба у самоствердженні виникає у переважної більшості людей, однак реалізується в позитивному напрямку далеко не у всіх. Саме тому нерідко спостерігаються помилки при виборі людьми стратегій і засобів самоствердження. Це зумовлено тим, що в умовах сучасного суспільства, яке знаходиться в перехідному економічному та соціально-політичному стані, не існує універсальної моделі реакції на особистісні самоствердження. Це

викликає дезорганізацію при застосуванні засобів самоствердження на індивідуальному і груповому рівнях.

Проаналізовано компоненти та механізми даного феномену. Розглянуто особливості процесу самоствердження у людей різних соціальних груп. Досліджено зв'язок проблеми самоствердження з рівнем домагань особистості.

Більшість вітчизняних вчених під поняттям "самоствердження" розуміють потребу, сформовану внаслідок впливу на особистість зовнішніх обставин. Людина прагне до здійснення себе у світі, до життєвого успіху, до утвердження гідності та самоцінності своєї особистості.

Зробимо деякі висновки:

1. Ланцюг самореалізацій, що об'єднані запереченням заперечення «самості», тобто здійсненням себе в діяльності гуманній, набувшої характер завершеності буде самоствердженням. Спонукальних мотивів до задоволення потреби в самоствердженні багато, але вони повинні носити однозначний характер прагнення ідеалу, жертвовності, прямування до вищих етичних норм, високої свідомої відповідальності, ототожнення з ближніми і т. інш.

2. Оскільки заперечення заперечення є утвердження, то самоствердження – це заперечення заперечення своєї «самості». Звідси випливає, що заперечувати заперечення заперечуючи – неможливо, як і неможливо ствердити себе злом. Будь-яке зло негативне по суті, тому заперечувати запереченням себе можна тільки позитивною стверджуючою діяльністю.

3. Самоствердження – це соціально-філософська категорія, перш за все – це світоглядно-змістовне судження, яке виявляється найбільш загальним і суттєвим поняттям, що виражає одну з основних форм сутнісної потреби особистості. Самоствердження – це постійне виявлення і закріплення в суспільній свідомості своїх кращих, найбільш гідних якостей, це обумовленість діями своєї внутрішньої гідності. Самоствердження – це духовно-практична діяльність, за допомогою якої створюється особлива потреба мотивованої «самолюбові». Це повага до себе за вчинене Добро, задоволеність, яка тягне до нових дій ще більш досконалих, тому що вони вже увібрали в себе досвід та подяку людей. Самоствердження – це потреба синергетичного характеру.

4. В поняття «самоствердження» можна вкладати більш широкий і вузький смисл. Для сучасної філософії, соціології, психології самоствердження в широкому сенсі є синонімом утвердженн «Я» в гармонійному поєднанні суспільних та особистих інтересів: це філософське осмислення того, що свідомість і буття можуть і повинні бути направленими в нашому суспільстві на утвердження Добра. У вузькому сенсі самоствердження – це потреба дізнатися про себе, що є «Я», за допомогою діяльності розпредметити себе в об'єктивному світі. Підміна різного роду ірраційними формами опредметнення як способу універсального самоствердження індивідів набуває форми самозаперечення.

5. Самоствердження – це безперервний процес пізнання і самопізнання. Самоствердження звернене в майбутнє своєю природою, оскільки особистість накопичуючи досвід, знання невпинно буде прагнути до соціального прогресу.

6. Самоствердження – це фундамент ціннісного усвідомлення. Перш за все, це виховання в собі цілісної людини, здатної сильно відчувати і сильно

бажати. З вихованням пов'язані самоволодіння, цілеспрямованість, підвищення рівня знань, дозрівання людяності.

7. Аналіз самоствердження особистості як категорії соціальної філософії показав, що являючись «персонофікаційною» потребою, вона забезпечує активність особистості в системі суспільних зв'язків.

8. Суспільна необхідність самоствердження очевидна, так як при втраті ототожнення «Я» з соціумом «Ми» зв'язки між людьми порушуються і як наслідок – монолітність та єдність в суспільстві страждають.

Осмислення проблем самоствердження особистості як соціально-філософської категорії пов'язане з вирішенням низки питань, взятих в контексті соціально-філософської теорії. Українське суспільство вступило у відповідальний період свого розвитку. Іде ломка старого і утвердження нового – це завжди хворобливий процес, поєднаний з багатьма витратами, колізіями поглядів та інтересів. Але без самопізнання, самосвідомості, самоствердження не може бути соціального розвитку, направленого на вирішення загальнолюдських проблем, здійснення ідей гуманізму, соціального прогресу. В зворотному випадку можливі стагнація, регрес.

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия: В 30т. – Изд.3 – е – М.: Советская энциклопедия, 1977, - Т. 26 – 670с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1983, - 815 с.
3. Цыбра Н. Ф. Самоутверждение личности (социально-философский анализ).- Киев; Одесса: Выща шк. Головное изд-во, 1989. – 192 с.
4. Чайковский П. И. О композиторском творчестве и мастерстве. – М.: Музыка, 1964. - 271 с.

Щубелка Наталія Володимирівна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету

КЛІП- КУЛЬТУРА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

Трансформація суспільства в інформаційне відбувається в другій половині ХХ столітті. В 60х рр. ХХ ст в науковій теорії з'явився термін «інформаційне суспільство». Становлення терміну «інформаційне суспільство» пов'язано із дослідженнями динаміки розвитку наукоємних виробництв на початку 60 років минулого століття, що проводили професор Токійського технологічного інституту Ю. Хаяши та вчений-економіст Ф.Махлуп із США. Остаточо термін «інформаційне суспільство» науковій теорії затвердився 1983 р після виходу роботи І. Масуди «План інформаційного суспільства».

Розвиток інформаційного суспільства пов'язаний інформаційною революцією підґрунтям якої стали інформаційні технології. Глобальний характер процесу інформатизації, динамічний розвиток інформаційних

технологій спричинили появу нового феномену - кліп-культури. Кліп-культура як принципово нове явище, що характерне для епохи інформаційного суспільства було описане Е. Тоффлером. Як кліп-культуру, він охарактеризував образ культури майбутнього в основі якої безкінечне мерехтіння інформаційних відрізків та люди відповідного складу розуму[3]. Тоффлер вважає, що в насиченому інформаційними спалахами соціумі кліпове мислення стає основною формою сприйняття людиною реальності. За Е.Тоффлером, людство живе у світі кліп-культури, визначальною рисою якої є поширення кліп інформації: об'яви, команди, уривки новин. Це створює особливу ситуацію, коли людина змушена самотійно моделювати картину світу не маючи можливості отримати готову ідеальну реальність. За цих умов, в процесі передачі інформації від людини до людини особисто, чи то через засоби масової інформації, аксіомою стає класифікація та уніфікація, що дозволяє забезпечити найбільшу компресію і ефективність [3]. На думку Тоффлера кліпове мислення не є негативним явищем. Проте, це необхідна захисна реакція людського організму на занадто велику інформацію самої різної якості, характерної для постіндустріальної фази розвитку суспільства.

Як негативне явище оцінює кліпову культуру французький соціолог А. Моль [2]. В роботі «Соціодинаміка культури» А.Моль виділив визначальні риси культури постіндустріального суспільства яку він називає «мозаїчною». На думку Моля, культура дає людині «екран понять», на який людина проектує і з яким співставляє свої сприйняття зовнішнього світу. В умовах традиційної культури «екран понять» мав раціональну цілісну сітчасту структуру, завдяки чому людина з легкістю могла виявити причинно-наслідкові зв'язки, вибудувати логічні ланцюги та співставити старі та нові уявлення. Завдяки розвитку інформаційних технологій сучасна система пізнання зформувалась під впливом постійного та неупорядкованого потоку інформації, що поширюється завдяки ЗМІ. Причому за цих умов вплив системи освіти на формування когнітивного стилю людини знижується. Як наслідок, в сучасній культурі «екран понять» не має логічної структури, а представляє собою хаотичну реальність. Це створює ситуацію занурення людини в потік розрізнених, ієрархічно неупорядкованих повідомлень, та обмежує можливості людського мислення в процесі структурування інформації.

Кліпове мислення породжує розрив між образом та концептуальною схемою. Безперервне накопичення емоційно насичених образів не дозволяє людській свідомості змоделювати цілісну картину світу. Мислення сучасних людей формується під впливом суперечливого інформаційного простору. «Кліпове мислення» зумовлено ефектом перенасичення інформацією та значним спотворенням фактів в інформаційних потоках. Як наслідок відбувається поверхневе розуміння отриманої інформації та зниженням реакції на агресивне інформаційне середовище. Таким чином, за А.Модем сучасна культура формує людину з розщепленою свідомістю, не здатною до системного мислення.

Наслідки безперервного зростання кількості циркулюючої в суспільстві травматичний характеру культури. [1] Сучасна людина сприймає в десятки тисяч раз більше інформації, ніж це було 300-400 років тому. Така ситуація

надає культурі травматичного характеру, бо людина відчуває себе нездатною співвідносити себе з навколишнім середовищем. Так формується новий тип чуттєвості, ознаками якого є байдужість, притуплене відношення до існуючого. Сучасна людина відкрита до всього, проте вона сприймає дійсність як знаки, не намагаючись прникнути в сутність явищ. Тому сучасна культура – культура швидких і легких дотиків, коли все сприймається як цитата, умовність, за якою неможливо знайти основу.

Інформаційна епоха зформувала принципово новий тип мислення. Якщо традиційна культура була внутрішньо систематизованою, логічною, послідовно вибудованою, крок за кроком стаючи все складнішою та комплексною, то інформаційне суспільство постало ризоматичною реальністю. Електронні комунікації змінили спосіб життя людини, трансформували мову спілкування і тим самим впливають на формування особистості.

Список використаних джерел

1. Епштейн Н. Парадоксы новизны. О литературном развитии XIX—XX веков. — М.: Советский писатель, 1988. — 416 с.
2. Моль Абраам Социодинамика культуры: Пер. с фр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. — М.: Издательство ЛКИ, 2008. — 416 с.
3. Тоффлер, Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; пер. с англ. - М.: ООО «Изд-во АСТ», 2003. - 557 с.
4. Трапскотт Д. Электронно-цифровое общество. – Киев, М., 1999. – 408 с.

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Атаманюк Зоя Миколаївна (Одеса) – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського,

Васильєва Лариса (Одеса) – магістрантка соціально-гуманітарного факультету історико-філософського відділення Університету Ушинського

ХРИСТІЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ЛЮБОВ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВОГО ЗАПОВІТУ

Певне, немає такої людини, яка б не хотіла бути щасливою. Людина шукає любові і щастя. Шукає у різному – у друзях, у родині, в роботі, в грошах, у розвагах. І коли навіть знаходить їх там, то незабаром розуміє, що те щастя і та любов є тимчасовою. Помирають близькі, відходять друзі, втрачається робота і гроші. Тоді людина шукає чогось такого, що б вона мала завжди. І цим «завжди» є любов Ісуса Христа.

Ми часто не довіряємо Богові, чомусь переконані, що Бог не приймає нас такими, якими ми є. Ми тоді гадаємо, що потрібно "заслужити" цю любов; а для цього треба постаратися стати "святим", і аж тоді, мовляв, Бог нас полюбить. Нерідко людина сумнівається в безумовній любові Бога, тому що багато разів розчаровувалась в любові людській. Але потрібно усвідомити собі, що Бог не є такий, як людина, і любов Його не така, як у людини.

Багато думають про Бога як про грізного й караючого суддю або дуже далеку святу істоту. Та насправді Він хоче бути другом, люблячим Отцем. Ще в Старому Завіті устами пророка Осії Бог говорить про Свій народ:

«Я брав їх за руки, але вони не розуміли, що то Я доглядав їх. Я притягав їх людяними мотузками – поворозами любові. Я нахилився над ними і давав їм їсти» [6]. Так само і тепер – Господь піклується нами, бере на Свої батьківські руки – а ми того не розуміємо.

«Бог є любов». «Дивіться, яку велику любов дарував нам Отець, щоб ми дітьми Божими звалися. Ми і є ними», - говорить апостол і євангеліст Іван [6].

Бог любить нас безумовно – такими, якими ми є. Перед ним не потрібно... Не потрібно бути «ідеальним», щоб бути достойним Його доброти і благості. Любов Бога зцілює від вад і недуг, лікує від незадоволення собою, оточуючим світом і самим життям. Любов Бога до людини – це щось незвичайне, те, до чого не можна звикнути.

Бог любить нас і в Його планах дати нам мир, мету життя і виразити себе, як особистість. Бог хоче, щоб ми були щасливими, бо Він Сам є абсолютною любов'ю і тому не може бажати комусь зла.

Мабуть, найповнішим і найпереконливішим знаком та доказом любові Бога Отця до нас є Втілення Його Єдинородного Сина.

«Любов же полягає не в тому, що ми полюбили Бога, а що Він полюбив нас і послав Сина Свого – примирення за гріхи наші» [6]. Саме на хресті Бог найглибше, наочно показав Свою любов до нас. У розп'ятому Христі Бог принизився перед кожною людиною, Своєю любов'ю благаючи нас відкрити свої серця для Нього. Кожної хвилини Христос стукає у серце людини, щоб вона відчинила його і впустила туди Любов – любов певну, вічну, безумовну. І, відчувши, досвідчивши ту любов, щоб вона стала щасливою і радісною. І вже назавжди.

Саме втілення Сина Божого, вся Його діяльність на землі, страждання і ганебна смерть на хресті як спокутування людських гріхів, були зрозумілі як прояв найглибшої любові Бога до людей. «Так-бо Бог полюбив світ, – пише євангеліст Іван, – що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне. Бо Бог не послав Свого Сина на світ, щоб він світ засудив, але щоб через Нього світ спасся» (Ів. 3, 16-17) [6].

Сам Бог подав людям приклад нескінченної і рятівної любові, і Новий Заповіт, а за ним і християнські мислителі протягом всієї історії християнства неспинно закликають людей до наслідування божественної любові. «Отже, будьте наслідувачами Богів, як улюблені діти, і поведіться в любові, як і Христос полюбив вас, і видав за нас Самого Себе, як дар і жертву Богів на приємні пахощі» (Еф. 5, 1-2) [6].

Головною в Новому Заповіті виступає заповідь любові до Бога. Однак реалізація цієї заповіді неможлива без другої заповіді, без любові до ближнього. «Як хто скаже: « я Бога люблю» та ненавидить брата свого, той неправдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, як може він Бога любити, Якого не бачить?» (1 Ів. 4, 20) [6] Любов до ближнього, тобто до кожної людини, у Новому Заповіті – необхідна умова любові до Бога, головна сходинка на шляху до Нього, тому вона стоїть в центрі уваги всіх новозаповітних авторів.

Проповідями і особистим прикладом Ісус протягом усього свого земного життя пристрасно впроваджував в людські серця ідею і почуття любові до ближнього. І ось на останній бесіді з учнями («таємній вечері») Він дає їм знову заповідь любові, закликаючи зробити її основою людських взаємин після Його відходу. Підкреслюючи її значимість, Ісус тричі повторює її протягом бесіди. «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви!» (Ів. 13, 34) [6]. Тепер він закликає учнів, а через них і кожну людину любити один одного не тільки звичайною людською любов'ю («як самого себе»), але й більш високою – божественною якою Ісус (так само як і Бог) полюбив людей.

Керований цією любов'ю, Він віддав себе на ганебну смерть заради порятунку людей. Ісус вірить в людину і закликає її до всепереможної жертвної любові. Сила цієї любові рятує і приводить людину до вічного життя, підносить її до високої любові – Бога.

Бог дав людині мудрість і людинолюбство, тому для християн на першому місці стоїть релігія – «пізнання і шанування істинного Бога», безпосередньо за нею і в тісному зв'язку з нею слідує людинолюбство – «милосердя, або людяність» [7].

Гуманність, милосердя, співчуття, любов до людей – ось та область почуттів і моральних принципів, відкрита християнством і поставлена в основу будови нової культури.

Деркач Андрій Валерійович (Одеса) – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Одеського національного морського університету

ПРОБЛЕМА ЦЕННОСТИ ЖИЗНИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ: НОВЫЕ АСПЕКТЫ И ТЕНДЕНЦИИ

Современной эпохе свойственны глубокие противоречия и потери. С развитием производительных сил общества мировой цивилизационный кризис обрел новые формы. И это кризис не отдельных сторон бытия, а основных форм жизнедеятельности техногенной цивилизации и, одновременно, современного человека, способа его самоорганизации.

Сегодня не только ученые, но и философы ищут выход из той угрожающей ситуации, которая складывается в мире, все яснее осознавая, что проблемы цивилизации самым тесным образом связаны с кризисом культуры и морального сознания.

В прошедшем столетии произошли две мировые войны, в которых погибли десятки миллионов человек, от геноцида, голода, эпидемий, от терактов пострадало множество взрослых и детей. Возможно этими трагическими обстоятельствами и объясняется повсеместная утрата в сознании людей ценности человеческой жизни.

Вступили в противоречие представления о жизни, традиционные моральные и религиозные ценности в западной и восточной цивилизациях.

В современном обществе и на Западе, и на Востоке вследствие все возрастающего материального расслоения, бедности и неустроенности у большинства населения в значительной степени были забыты традиции и привычки бережного отношения к жизни и здоровью.

Здоровье людей повсеместно ухудшается, и основные факторы этого процесса сейчас уже хорошо известны: это загрязнение окружающей среды, болезней, увеличивающийся алкоголизм и наркомания, особенно среди молодежи. Очень сложная ситуация в нашей стране.

Критические события жизненной практики конца XX века, смещение приоритетов от государства к гражданскому обществу, новые информационные технологии и открытия в области медицины и генетики – все это влечет за собой необходимость интеграционных усилий исследователей в различных областях знаний.

Актуальность социально-философского исследования обусловлена тем, что проблемы жизни и здоровья человечества не могут рассматриваться вне связи с негативными тенденциями и деформациями общественного развития, вне связи с техногенным воздействием на природу и ухудшением экологической ситуации, которая в ряде случаев носит угрожающий человечеству характер. Отсюда понятна озабоченность ученых и политиков

поиском мер их решения. В то же время, следует понимать, что недооценка данной ситуации и недостаточная изученность связанных с ней проблем без преувеличения ставит человечество на грань жизни и смерти.

Проблема главных ценностей общества всегда заявляла о себе чрезвычайно остро в периоды кризисов, когда обесценивались культурные традиции и подвергались разрушению и дискредитации идеологические устои общества. Современная цивилизация сегодня находится в сложном состоянии, поэтому философское осмысление путей выхода человечества из существующего кризиса – насущная необходимость не только философского, но и всего гуманитарного знания.

Исследование ценности жизни в современных условиях – очень сложная и многогранная проблема, поэтому она должна быть рассмотрена при помощи комплексного, междисциплинарного подхода, где целью сделан анализ динамики отношения человека к жизни в диахронии, а также трансформацию понимания ценности жизни в современном обществе.

Актуальность аксиологического исследования обусловлена появлением новых потребностей, интересов и ценностей, которые овладевают человеческими умами и душами и которые связаны, прежде всего, с техникой и человеческим развитием. Возникает реальная опасность доминирования социально-техногенных ценностей искусственной среды обитания над природно-жизненными. Никогда раньше человек не мог так активно вмешиваться в вопросы наследственности и регулирования самой жизни. В то же время в социальной практике наблюдается совершенно противоположные явления – обесценивание жизни и здоровья личности в силу экологических диспропорций и развития социального неравенства современного общества.

По-видимому сейчас назрела настоятельная необходимость создания новой комплексной антропологической концепции, в разработке которой участвовали бы специалисты различных областей как гуманитарного, так и естественно-научного и технического знания.

Сегодня человечество, создавшее своей научной и практической деятельностью угрозу собственному существованию, утратившее в погоне за материальным благополучием многие духовные и нравственные идеалы и даже чувство ценности собственного бытия, осознает значимость обращения к изучению культурно-исторического опыта, традиций, установок, ценностных ориентиров поведения людей относительно понимания жизни. Впервые народы, принадлежащие к разным цивилизациям, поэтому развивавшиеся каждый в соответствии с логикой эволюции собственных традиций, оказались в ситуации, когда их судьбы стали неразрывно связаны, а характер традиций во многом изменился. В современном мире наблюдается феномен обращения людей западноевропейской культуры к восточным религиозным, духовным и нравственным принципам в поисках смысла жизненных ценностей.

Сегодня население планеты живет в условиях нарастающего экологического кризиса. Современная экологическая ситуация обладает целым рядом специфических особенностей и отличается тем, что постоянно усложняющиеся для общества и отдельного человека условия среды обитания ставят под угрозу не только его здоровье, но и само существование.

С ростом научно-технического прогресса и усиления воздействия человека на природу возникла важная философско-этическая проблема современности – проблема моральной ответственности ученых за результаты своих открытий, за судьбу цивилизации, за жизнь и здоровье людей, и каждого человека – за судьбу природы.

Сегодня человек не только изменяет природу, он и развивает в себе способность и потребность воспринимать ее всеми формами человеческой культуры, и он должен научиться соразмерять свое существование с полнотой ее жизни.

В условиях развития современной цивилизации актуальны и важны вопросы формирования адекватного экологического сознания в системе образования, экологической культуры, развитие новых ориентиров и принципов гармонизации взаимодействия человека и природы как важнейшей жизненной ценности.

Проблемы экологии напрямую связаны с человеком, они рассматриваются нами через призму такого понятия как «здоровье», которое отражает одну из фундаментальных характеристик человеческого существования. Данное понятие, естественно, переосмысливается всякий раз, когда социальная жизнь переживает глубокие изменения, будь то изменения в общественных отношениях или изменения в технических возможностях человечества, но остается при этом неизменной универсальной ценностью человечества. Суть ценности здоровья заключается в том, что оно отражает как состояние индивида, так и состояние социума, а вместе с ними и состояние окружающей среды, причем здесь существует как прямая, так и обратная связь. Следует подчеркнуть, что именно здоровье позволяет человеку осуществлять определенный набор физических, духовных, душевных и социальных возможностей, другими словами, максимально реализовать свой человеческий потенциал.

В этой связи, обращает на себя внимание актуальная проблема создания новых учебных программ и методик физического воспитания для всех уровней образования, популяризация среди подрастающего поколения навыков здорового образа жизни, занятий спортом с целью сохранения здоровья и полноценной жизни населения Украины.

В целом, можно констатировать, что состояние общественного сознания и его составляющих, таких как мораль, культура, политика, духовность, к сожалению, не способствует осмыслению ценности человеческой жизни, ставя под угрозу выживание человечества и дальнейшее развитие цивилизации.

Однако первые практические попытки решения этой проблемы человечество уже предпринимает: ширится мировое экологическое движение, усиливается международная борьба с глобальным терроризмом, в мире продолжает развиваться спорт и Олимпийское движение, принята Всемирная программа здоровья. Украина внесла свой вклад в её разработку, создав собственную Концепцию развития физической культуры и спорта, сформулировав в качестве основной её цели сохранение жизни и здоровья граждан нашей страны.

Список использованных источников

1. Борзенков В. Г. Жизнь и ценности. К обоснованию современного натурализма [Жизнь как ценность] / Борзенков В. Г. ; [сост. Шаталов А. Г.] — М. : Институт Философии , 2000. — 300 с.
2. Дробницкий О. Г. Понятие морали / О. Г. Дробницкий. — М. : Наука , 1994. — 388 с.
3. Юдин Б. Г. Здоровье человека как проблема гуманитарного знания / Б. Г. Юдин // Философия здоровья. — М. : ИФ РАН , 2004. — С. 61-85.

СЕКЦІЯ 4 ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Добролюбська Юлія Андріївна (Одеса) - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та методології науки Університету Ушинського

СИМВОЛІЧНА СТРУКТУРА МЕМОРІАЛІВ ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ

Проблема вшанування пам'яті відноситься до того, яким чином суспільство сприймає своє минуле, тому є важливим аспектом філософії історії. У нинішніх підходах до цієї проблеми, висхідних до робіт Еміля Дюркгейма, робиться акцент на способах, за допомогою яких меморіальні об'єкти символізують минулі славні події в історії суспільства [1, с. 24]. В цій статті про меморіали ветеранам Афганістану, навпаки, розглядається те, як суспільство засвоює уроки минулих подій, які зовсім не назвеш славними, пам'ять про які суперечлива, а не демонструє загальну згоду.

Від інших воєн Афганська війна відрізнялася тим, що вона була політично неоднозначною та морально сумнівною справою, яка закінчилася поразкою Радянського Союзу. Однак, як і в інших війнах, її учасники проявляли хоробрість, самопожертву та честь. Втілення цих суперечливих аспектів Афганської війни в монументах супроводжується конфліктами між різними жанрами меморіального мистецтва. Основним предметом дослідження стане дискурсивне поле, з якого виникли меморіали ветеранам Афганістану. Тим самим буде показано, яким чином протилежні групи зацікавлених осіб висловили ту багатозначність, яка характерна для пам'яті про цю війну. Ця багатозначність відбилася в монументах пам'яті Афганської війни, які були споруджені в різних країнах колишнього СРСР. Ці спроби вшанувати пам'ять війни, що роз'єднала суспільство, так само як і прагнення примиритися з важкими сторінками власного минулого, ставлять під сумнів переконаність Е. Дюркгейма в тому, що моральна єдність є абсолютним об'єктом поминання. Меморіали ветеранам Афганістану та подібні їм монументи виступають не символами солідарності, але швидше символами того, що більш явно і більш усвідомлено виводить на поверхню конфліктні уявлення націй про себе та своє минуле.

Розглянемо дві проблеми – загальну та приватну в їх взаємозв'язку. Загальна проблема – це виявлення процесів, за допомогою яких вироблюються культурні смисли та сама культура. В цих процесах переломлюються колективна пам'ять, етичні та політичні починання, панівні ідеології та різні дискурсивні жанри. Приватна проблема – це власне меморіали ветеранам Афганістану.

Пам'ять про Афганську війну та її часи вписана в рамки культури поминання. Існуючі аналітичні підходи визначають меморіальні та культурні об'єкти в цілому як «здобуту форму загального сенсу» [2, с. 142]. Однак в

нашому випадку проблема полягає в тому, щоб сформулювати підхід до такого різновиду поминання, коли сенс не є загальним для всіх.

Одне з найбільш впливових напрямків дослідження соціальних функцій поминання задав Еміль Дюркгейм. На його думку меморіальні ритуали і символи служать для збереження та прославлення традиційних вірувань, «для підтримки їх життєвої сили, запобігання їх стирання з пам'яті і, в кінцевому підсумку, для пожвавлення найбільш істотних елементів колективної свідомості. Через [практики поминання] певна група періодично освіжає своє уявлення про себе і почуття своєї єдності» [2, с. 143]. У руслі концепції Дюркгейма існує багата дослідницька традиція, в якій підкреслюється, яким чином меморіальні монументи інтегрують славні події минулого в поточні турботи та прагнення деякого суспільства. Подіям або особистостям, обраним в якості об'єкта поминання, обов'язково притаманний героїчний характер або, щонайменше, незаплямована репутація. При такому підході поминання керується чимось на зразок принципу задоволення, який продукує єдиний позитивний образ минулого. Але якщо вибрана для поминання подія, навпаки, розділяє суспільство на різні табори, є болісний слід, то які «традиційні вірування» та «істотні елементи» можуть зафіксувати присвячені цим подіям меморіали і, тим самим, об'єднати навколо них суспільство, якщо, звичайно, таке взагалі можливо. Чи можливо поминання без згоди або без гордості?

Меморіали ветеранам Афганістану дають ґрунтовний привід задуматися про ці проблеми. Низка подій, підсумком яких стали їх створення та громадська оцінка, представляла собою процес культурного виробництва, в ході якого були висловлені протилежні етичні оцінки цієї війни та її учасників.

Порівняльний аналіз показує, що моральні оцінки, втілені в меморіалах ветеранам Афганістану, виходять з якоїсь формули, єдиної для всіх суспільств, що хочуть вшанувати пам'ять неоднозначних військових акцій. Якщо програна війна була, згідно з поширеними в суспільстві уявленнями, аморальною або як мінімум непотрібною, а поразка не може бути забутою, то нація повинна відшукати шляхи спокутування жертви полеглих за її інтереси щоб надати поразки гідний вигляд. Цього можна досягти повагою скоріше не до самої програної війни, а щодо тих, хто в ній бився.

Саме ця меморіальна формула виразно була використана для обґрунтування необхідності вшанувати пам'ять Афганської війни. При цьому дана формула також може служити для виправдання пам'яті про ту війни, які мають схожість з цією війною. Коли ізраїльські офіційні особи виступають на церемоніях, присвячених війні в Лівані, вони прославляють ізраїльських солдатів яскравими словами наснаги, але їхні висловлювання про саму війну залишаються невизначеними та розмитими. Ізраїльські чиновники визнають за цією війною її місце в історії, але заперечують її високе значення для національного досвіду. Образно кажучи, це подія, яку нації довелося проковтнути, але вона ніколи не буде засвоєна.

Двозначність історичної події та двозначне становище його учасників особливо драматичні через розпад СРСР. Тому спільною рисою меморіалів є прагнення віддати належне мужності солдатів, не згадуючи при цьому про Радянський союз.

Дискусії про те, яким чином слід увічнити пам'ять тієї чи іншої війни, в деякій мірі є відображенням розбіжностей щодо її природи. У багатоетапному процесі створення меморіалів ветеранам Афганістану, з одного боку, містилося бажання відобразити її унікальність, а з іншого, прагнення виявити, в якому відношенні ця війна схожа на попередні. Від інших воєн Афганська війна відрізнялася тим, що вона була суперечливим, етично спірним та безуспішним підприємством. При цьому вона нагадувала інші війни тим, що будила в її учасниках такі традиційні для воєн гідності, як самопожертва, хоробрість, відданість та честь.

Можна виділити три основні типи меморіалів, що представляють різні підходи до Афганської війни: військове братство; покаяння або політичний контракт; тріумф влади або мала версія «великої» війни [3].

Меморіали, присвячені темі військового братства, можна назвати типовою формою репрезентації пам'яті про загиблих в Афганістані. Цінності братства, бойового товариства, незалежного від політичних обставин, визначають символічне поле таких меморіалів. Головними героями меморіалів стають бойові товариші. Їхні постаті, скорбота за загиблими товаришами служать основним інструментом вираження справжнього, істинного горя. В цих меморіалах заперечується принципова можливість співпереживання втрати. Така репрезентація війни свідчить про локальність, замкнутість групи та її пам'яті на саму себе. Причина замкнутості пам'яті пояснюється самими учасниками тим, що війна в Афганістані багатьох людей в СРСР безпосередньо не торкнулася, залишилася бідною тільки тих, хто в ній брав участь. Для більшості ж людей вона залишилася далекою та чужою, до того ж невідомою та несправедливою. Усвідомлення зради з боку громадянського суспільства виразилося у відмові від використання в меморіалах символів причетності суспільства до війни. А усвідомлення зради держави призвело до відмови від використання в меморіалах державної та національної символіки. Ідеї військового братства передають такі символи, як фігури скорботних живих та загиблих «афганців», обійми, зімкнуті руки, сцени порятунку (воїн виносить з поля бою пораненого товариша), специфічний формений одяг, символи смерті. Меморіали військового братства представляють дві основні осі пам'яті. З одного боку, вибір символів військового братства служить своєрідним громадянським протестом воїнів-афганців проти ставлення до них з боку суспільства і держави. З іншого боку, просторове розташування меморіалів, використання символів військової професії, спільність військового обов'язку свідчать про встановлення очевидних паралелей між статусом загиблих в Афганістані та у Другій світовій війні.

Другу групу меморіалів об'єднує релігійна тематика з використанням відповідних символів: маківки, контуру церкви, хреста; в меморіальні комплекси включаються каплиці. Слід зазначити, що православна символіка абсолютно домінує серед релігійних символів меморіалів, незважаючи на те, що серед учасників війни були представники різних національностей та конфесій. Існує два варіанти інтерпретації релігійної версії пам'яті Афганської війни. По-перше, можна відзначити спільні риси між коммеморацією війни в Афганістані та коммеморацією загиблих у В'єтнамі. З цієї точки зору звернення

до релігійної тематики можна розглядати як свідчення своєрідного «покаяння» суспільства перед учасниками війни, форму визнання взаємних зобов'язань по відношенню один до одного. Релігійні символи, відкриті не тільки для учасників війни, дозволяють розімкнути межі групи і дати можливість суспільству брати участь в увічненні пам'яті загиблих. Друга, більш прозаїчна версія враховує політичну роль православ'я. Меморіали, що обіграють релігійну тему, з'являються з кінця 1990-х, а приблизно з середини 1990-х православ'я займає міцне місце в публічному політичному просторі [3].

Третє поле значень представляють меморіали Афганської війни, які відтворюють традиційну для радянського контексту форму меморіалізації загиблих воїнів. Характерними рисами цих меморіалів є монументальність та використання типових для радянського контексту символів військової скорботи: Вічний вогонь, фігура скорботної матері. Такого роду пам'ятники встановлюються в публічних місцях, на площах, проспектах слави і позиціонуються поруч з меморіалами загиблим у Другій світовій війні. Офіційність, парадність подібних меморіалів частково робить ці меморіальні комплекси менш популярними серед учасників Афганської війни та родичів загиблих. Відбувається зіткнення офіційної (державно-орієнтованої) форми сакралізації пам'яті загиблих та індивідуальної пам'яті учасників війни [3].

Різні відносини та інтереси трансформуються в меморіальні форми завдяки ініціативі певних осіб. Перш ніж ту чи іншу подію можна назвати гідною пам'яті, перш ніж будь-яка група осіб буде визнана учасником цієї події, деякі люди, а насправді певні групи, повинні вважати і саму подію, і її учасників пам'ятних явищем та бути здатні переконати в цьому інші групи. Меморіальні об'єкти не створюються самі по собі – їх народжують і створюють ті, хто хотів би ввести в суспільну свідомість певні події та людей, про яких всі інші скоріше схильні забути. Таке уявлення про появу меморіальних об'єктів передбачає, що в процесі їх спорудження конкуруючі «підприємці від моралі» шукають громадські майданчики та громадську підтримку для своєї інтерпретації минулого. Саме такі інтерпретації втілюються в символічній структурі меморіальних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Богданов В. В. Социальная память / В. В. Богданов, О. А. Фоменко, А. В. Байлов. – Майкоп: ОАО «Полиграф-ЮГ», 2015. – 160 с.
2. Вагнер-Пацифици Р., Шварц Б. Мемориал ветеранам Вьетнама: памяти трудного прошлого // В. В. Богданов, О. А. Фоменко, А. В. Байлов. Социальная память. Майкоп: ОАО «Полиграф-ЮГ», 2015. – С. 142-156.
3. Данилова Н. Мемориальная версия Афганской войны (1979-1989 годы) // Альманах «Искусство Войны»; [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://navoine.info/memorial-war-afghan.html>

Родян Марія Володимирівна (Одеса) – старший викладач кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ТРАВМАТИЗАЦІЯ МИНУЛОГО ЯК ІСТОРИЧНИЙ НАРАТИВ СУЧАСНОСТІ

Вперше історичний процес та його взаємини з травматичним досвідом розглянув З. Фрейд в останній роботі «Людина на ім'я Мойсей та монотеїстична релігія» [5]. Він писав її протягом чотирьох років, з 1934-го по 1938 рік, перші дві частини у Відні, останню – вже в еміграції в Лондоні. По суті, ця робота стала для нього моментом самоідентифікації в ролі маргінала, людини, яку позбавили прав і громадянства через його расову приналежність. К. Карут, розбираючи дослідження Фрейда, підкреслює, що його книга сама по собі здається певним місцем травматичного («site of trauma»), його фіксацією. Таке зауваження закономірно, оскільки сам Фрейд, розповідаючи історію книги, зізнавався, що робота фактично писалася двічі: спочатку її довелося перервати через вторгнення нацистів до Австрії, потім – через аншлюс Австрії, який змусив вченого емігрувати. Таким чином, дослідження психоаналітика вже постає як слід, як певний історичний акт, в першу чергу пов'язаний з його власною травмованою особистістю. Більш того, на думку Карут, центральним елементом роботи Фрейда є розуміння суті «виходу (leaving) та повернення» – подій, що конституують історію єврейського народу і всіх його представників. Як вихід з Єгипту, що формує символічне значення єврейської історії, був радикальним розривом з минулим і точкою заснування історії народу, так і еміграція самого Фрейда перетворила його на маргінала, відчуженого національним політичним режимом, і в той же час звільнила «від страху викликати моєї публікацією заборону психоаналізу там, де його ще терпіли» [5, с. 118]. Ключовим для книги Фрейда стало розуміння сучасності через травматичний досвід історії. «Питання, в рамках якого Фрейд вибудовує свій текст і надалі пояснює історичну ситуацію єврейського народу та свою участь в ній як єврейського автора, полягає в наступному: що являє собою історія культури і як вона співвідноситься з політикою, нерозривно пов'язаною з екстрагованою нацією» [6, р. 183]. Досліджуючи вплив травматичного на процес історії, Фрейд надає йому загальний характер: «на мою думку, тут схожість між індивідом та масою майже повна, хоча враження від минулого зберігається у вигляді несвідомих слідів пам'яті» [6, р. 184].

Згідно з його роздумам, одним з найзначніших моментів в єврейській історії є не отримання свободи, а витіснення спогадів про вбивство Мойсея і створення «нового» монотеїзму. Фрейд припустив, що в результаті дії механізму витіснення в історичній пам'яті єгиптянин Мойсей, який сповідував жорсткий монотеїзм, вивів іудеїв з Єгипту та був убитий в ході повстання, після двох поколінь «злився» з фігурою іншого Мойсея – жерця вулканічного бога Яхве. Історія євреїв є актом повторення: витіснення діянь Мойсея та їх повернення, але вже в дещо зміненій формі, яка породила подвійність. «Дві народні маси, що з'єдналися для створення нації, два царства, на які розпалася

ця нація, два імені бога в біблійних першоджерелах, два віросповідання, перше з яких витісняється другим, а пізніше все ж переможно виходить із-за нього ...» [5, с. 58].

Також важливим для розуміння історичного процесу, з точки зору Фрейда, виявляється ефект повторення, повернення витісненого, що представляє собою слід події. У практиці спостереження невротиків психіатри фіксують: між поверненням витісненого (появою перших симптомів травматичного неврозу) та болючою подією лежить так званий «інкубаційний період», або період латенції. Продовжуючи ці міркування в дусі психоісторичного дослідження, Фрейд говорить: «Незважаючи на ґрунтовні відмінності двох випадків (індивідуальної травми та історичної), в одному пункті все ж існує схожість між проблемою травматичного неврозу та проблемою іудаїстського монотеїзму. А саме в особливості, яку можна назвати «латенція». Адже, згідно з нашим обґрунтованим припущенням, в історії іудаїстської релігії після відмови від Мойсеєвої релігії, безумовно, пройшов довгий час, коли не залишилося й сліду монотеїстичної ідеї» [5, с. 76].

Кеті Карут стверджує, що як фрейдистська історія євреїв, так і власна біографія Фрейда можуть бути розкриті через призму травматичного досвіду [6]. По крайній мірі, відсилання до травматичного характеру події дає нам інше розуміння історичних трактувань: подія набуває свого значення постфактум, коли проходить латентний період та виявляються частково неусвідомлювані наслідки. В такому випадку історичний досвід змушений базуватися не безпосередньо на події, а, як стверджував Вальтер Бенямін, на її актуальній репрезентації в іншій сучасності [2, с. 81-90].

XX століття стало часом різкого методологічного оновлення гуманітарної науки, що проявилось не тільки в появі нових напрямків досліджень. Нові феномени сучасної історичної реальності стали об'єктами багатьох наукових пошуків. Вищесказане повною мірою відноситься до такого напрямку як «trauma studies». Trauma studies являє собою один зі способів говоріння про події свідомо хворобливі і часто закриті від прозорої маніфестації та артикуляції. Затребуваність психоаналітичних, філософських, історичних та візуальних досліджень, що базуються на тих чи інших аспектах поняття «травми», нерідко провокує нас на міркування про trauma studies як спробу створення «області не тільки допустимого, але і бажаного дискурсу в рамках академії і за її межами» [4, с. 98]. Саме аналітика травми надає можливість сформулювати історичний наратив тієї реальності, в якій травматичний досвід мав місце відбутися. Дослідницькі пошуки протягом більш ніж півстоліття розглядають не тільки і не стільки психологічний стан окремо взятої особистості, яка пережила якусь страшну подію, але, в цілому, стан соціуму.

Ф. Анкерсміт в роботі «Піднесений історичний досвід» фіксує можливість ситуації, при якій наше ставлення до колективного минулого може часом змусити нас частково відректися від нього; тобто відокремити частину нашого історичного минулого від нашої колективної історичної ідентичності. Отже, в такі моменти наша ідентичність визначається тепер відмовою від колишньої ідентичності [1, с. 434]. Можливість осмислення і переміщення трагічної події в певний культурний контекст, надання їй статусу

«травматичної» існує тільки для стороннього спостерігача, який володіє деяким дистанціюванням від самої події, але при цьому відчуває непряму причетність до неї. Нагальною для «trauma studies» залишається проблема методологічної опрацьованості базових категорій, а також їх вписування в контекст вже існуючих традицій дослідження, перш за все, іншомовних. В цьому сенсі істотний внесок в методологічне оновлення підходів внесла монографія Ф. В. Ніколаї «Полемика про травму і пам'ять в американських дослідженнях культури» [3, с. 15-16]. Автор не тільки аналізує маловідому в нашому просторі американську традицію дослідження колективних травм, але і приходить до абсолютно справедливого висновку про те, що поєднання травматичних і меморіальних досліджень уможливорює постановку принципово важливих питань про способи звернення до минулого і методи присвоєння минулого в соціальних і політичних дискурсах, особливо в тих випадках, коли об'єктом травматизації перестає бути виключно індивідуальний досвід.

Традиція вивчення травм є відображенням загальносвітової тенденції, оскільки можна констатувати певне розмаїття дослідницьких підходів і трактувань основного поняття, а також прагнення, в тій чи іншій мірі, звести процес травматизації до психологічного аспекту.

Список використаних джерел

1. Анкерсмит Ф. Р. Возвышенный исторический опыт / Пер. с англ. И. В. Борисовой и др.; науч. ред. А. А. Олейников. М.: Европа, 2007. 612 с.
2. Беньямин В. О понятии истории / Пер. с нем. и коммент. С. Ромашко. НЛО. 2000. № 46. С. 81–90.
3. Николаи Ф. В. Полемика о травме и памяти в американских исследованиях культуры. М.: Флинта, 2017. 184 с.
4. Петровская Е. Безымянные сообщества. М.: Фаланстер, 2012. 384 с.
5. Фрейд З. Человек по имени Моисей и монотеистическая религия / Пер. с нем. и примеч. Р. Ф. Додельцева; послесл. К. М. Долгова. М.: Наука, 1993. 173 с.
6. Caruth C. Unclaimed Experience: Trauma and the Possibility of History. Yale French studies. 1991. № 79. P. 181-192.

СЕКЦІЯ 5 ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

*Атаманюк Зоя Миколаївна (Одеса) – кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності Університету Ушинського*

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ОСВІТИ ТА НАУКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інститут освіти як один з найголовніших показників якості життя суспільства, впливає на економічний та культурний розвиток усього суспільства. Без нього нація може повноцінно розвиватися та самоідентифікуватися. Освіта тісно пов'язана з духовною культурою, тому її гуманізація сприяє, як правило, національному відродженню. Сучасна освіта розвиває здібності учнів та студентів, самостійно аналізувати і висловлювати свою думку, відстоювати свою позицію. Все це в майбутньому, після завершення навчання, дасть змогу орієнтуватися в суспільних процесах, а також впливати на прийняття суспільних рішень, адаптуватися до суспільного середовища. Тому сьогодні освіта стає одним з головних детермінантів духовної культури.

Так інститут освіти формує духовно-інтелектуальний потенціал нації, особливо молодого покоління. Освіта разом із наукою стають головними домінантами в суспільстві. У XXI столітті людина має можливість навчатися протягом усього життя. «Безперервність освіти зумовлена інформатизацією суспільства, потребою в постійному оновленні знань, технологій та підвищенні кваліфікації. Саме багаторівнева освіта відповідає ідеї її безперервності. З одного боку, вона забезпечує різноманітні освітні потреби особи задля її розвитку та самореалізації, а з другого – її професійну підготовку, яка має стати підставою зміни соціального статусу. Оскільки знання в інформаційному суспільстві є найважливішим ресурсом, воно є тією цінністю, за володіння якою треба платити» [1, с.17].

Ще одну особливу сферу духовної культури людства становить наука. Наука – «область культури, яка зв'язана із спеціалізованою діяльністю по створенню системи знань про природу, суспільство і людину» [2, с.71]. Наука є одним із найважливіших детермінантів духовної культури. «Її особливе місце у духовній культурі визначається значенням пізнання у способі буття людини у світі, у практиці, у матеріально-предметному перетворенні світу» [3, с. 53]. Саме за допомогою пізнання людина досліджує навколишній світ і саму себе, формується як особистість. Духовна культура і всі її форми нерозривно зв'язані із пізнанням. А наука займає важливе місце в житті людини. Вона стала своєрідним епіцентром культури, допомагає людині сприймати дійсність, що її оточує. «Результати наукового пізнання побудовані таким чином, щоб виключити все особистісне. Отже, наука налаштована на отримання таких знань, які не залежать ні від людини, ні від людства. Жоден інший компонент

духовної культури (ні мистецтво, ні ідеологія, ні релігія і ін.) такої мети перед собою не ставлять» [3, с.53].

Сучасні технології значно розширили можливості науки: всесвітня мережа Інтернет, відео- і супутниковий зв'язок стерли всі просторові і часові межі. Перед сучасною людиною відкрилося багато можливостей. Життя стало різноманітним, різноплановим. Інтернет став культурною моделлю нового суспільства. Сучасні наукові досягнення вплинули на всі сфери життєдіяльності людини. І хоча в суспільстві панує антисцієнтизм, в культурі наука займає головне місце. Звичайно, цей суспільний прогрес має як позитивні, так і негативні сторони. Людина отримала можливість мати доступ до всіх практично джерел інформації і робити свій власний вибір. Але в той же час перед людиною постає все більше проблем і конфліктів. Основною проблемою існування людини постала екологічна проблема, тому що людина ХХІ століття стала як ніколи незахищеною.

На наш погляд, феномен освіти проявляється в тому, що змінюється соціальна роль освіти в сучасному світі, перш за все, як сфери зайнятості і як специфічної індустріальної галузі, в яку залучені значні маси населення.

Цілком природно, що розвиток філософії освіти потребує наукового обґрунтування та філософської рефлексії, а саме: переосмислення педагогічних ідей шляхом їх наукової інвентаризації та подальшої теоретичної реконструкції, визначення ідеалу освіченої людини та впливу філософії на освіту. Вирішення даних завдань можливо на засадах нової раціональності, котра, по-перше, фокусує увагу на відтворенні умов і структури проблемних ситуацій, в які потрапляє сучасна людина у своїх взаємовідносинах із реальністю, по-друге, предметом якої виступає реальність людської дії, реальність становлення і формування дійсності через діяльність, що передбачає саморозвиток її суб'єктів.

На освітні процеси, на думку багатьох дослідників цього питання, впливає і глобалізація як об'єктивно зумовлений процес зростання загальної взаємозалежності країн і союзів країн в умовах розширення об'єктів сучасного світу. В основі культурної складової глобалізації лежать нові технології виробництва знань, засобів спілкування, результатом яких є зближення народів в культурному плані. Одним із наслідків культурної глобалізації є монополізація інформації, освіти і духовного простору із боку mass media. Йдеться про ідеологічний імперіалізм, який спричинює відчуження більшої частини людства від можливостей використання навіть перетворених форм інформації. Відбувається зростаюче придушення особистості людини як соціокультурного феномена. Вона перетворюється в клієнта, підпорядкованого стандартам «суспільства споживання», позбавляється можливості вибору і створення освітньо-культурного середовища за своїми ціннісними стандартами.

Список використаних джерел

1. Рижак Л. Система освіти в Україні та її перспективи: філософський аналіз //Вісник Львівського університету. Серія: філософ.науки.- 2004. – Вип.6 – 284с.

2. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
3. Новоселецький М.Ю., Панасюк А.Л. Місце наукового світогляду у житті людини// Проблеми реалізації духовного потенціалу молоді: Матер. всеукр. наук.- технічної конф.(Рівне 7-8 грудня 2000р.). – Вип.2. – Рівне: РДГУ, 2002. -112с.

Богун Любовь Анатолієвна (Одесса) – кандидат економічних наук, доцент, мастер делового адміністрування (США)

ОБУЧЕНИЕ ЭТИКЕ В БИЗНЕС-ШКОЛАХ

Зарубежные ученые аргументируют, что позитивное эмоциональное окружение может позитивно влиять на индивидуума в развитии своих способностей и умений [2]. Можно предположить, что позитивное эмоциональное окружение способствует творческой эффективности индивидуума. Эмоциональные навыки и умения, лежащие в основе эмоционального интеллекта, могут отражаться в смешанных чувствах облегчения и вины в поисках персональной независимости. Оказывая и получая доверие от родителей на стадиях воспитания и развития своих детей, эмоциональные компетенции могут влиять на динамику дальнейшего успеха в деловом окружении. Авторы нашли, что наиболее эффективные случаи поддерживались сильными и отличными эмоциональными реакциями. Поэтому способность студентов к эмоциональной зрелости является важнейшей темой в исследованиях зарубежных ученых [1]. Способность действовать этично по своей воле, являясь органичной частью чьего-то избранного обязательства, позволяет правдиво относиться к самому себе. По результатам предыдущих исследований эта способность позволяет индивидууму ослабить само-оборону, необходимую для избежания ранимости, которая блокирует этичный отклик, и не потерять своего собственного достоинства. Этичная способность цельной персоны встает в противоречие с обычным деловым окружением и является степенью качества вовлечения в окружение, независимой от циничной оценки.

В заключение, одним из важных направлений исследований в зарубежной литературе по деловому образованию является развитие упущенных тем по этике и этичному поведению [3]. В то же время редкими являются исследования макроэкономических контекстуальных факторов в отличных национальных контекстах. Власть и структуры для достижения постоянного роста могут существенно влиять на требования к менеджменту и деловому образованию. Темы по этике в системе образования в этом случае могут являться просто отдельной стратегией по развитию, не влияющей на действительность, а значит, и на понимание и интерпретацию задач и решений в академическом обучении.

ЛИТЕРАТУРА

1. Akrivou, K. and Bradbury-Huang, H. Educating integrated catalysts[^] transforming business schools toward ethics and sustainability // Academy of

Management Learning & Education. - 2015. - № 14 (2). - P. 222-240.

2. Barbera, F., Bernhard, F., Nacht, J. & McCann, G. The relevance of a whole-person learning approach to family business education: concepts, evidence, and implications // Academy of Management Learning & Education. - 2015. - № 14 (3). - P. 322-346.

3. Nkomo, S. Challenges for management and business education in a “developmental” state: the case of South Africa // Academy of Management Learning & Education. - 2015. - № 14 (2). - P. 242-258.

Каранфилова Елена Владимировна (Одесса) – кандидат философских наук, доцент кафедры философии, политологии, психологии и права Одесской государственной академии строительства и архитектуры

ФИЛОСОФИЯ ДИАЛОГА В ФОРМАТЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Философский смысл феномена поликультурного образования раскрывается посредством его отнесения к таким, основополагающим категориям философии культуры как «культурный монизм» и «культурный плюрализм». В единстве и многообразии отражается бытие культуры. Процесс осмысления мира культуры как единого и, в то же время, многообразного ставит сложную задачу, так как для ее решения необходим особый диалогический способ мышления.

Такой способ мышления не задан человеку изначально, его необходимо формировать и развивать. Философский смысл феномена поликультурного образования раскрывается посредством его отнесения к таким, основополагающим категориям философии культуры как «культурный монизм» и «культурный плюрализм». В единстве и многообразии отражается бытие культуры. Процесс осмысления мира культуры как единого и, в то же время, многообразного ставит сложную задачу, так как для ее решения необходим особый диалогический способ мышления. Диалог – универсальный, всеохватывающий способ существования культуры и человека в культуре [2], всеобщее определение неделимых начал мышления [1].

Диалогичность как способность к целостному, конструктивному, вопросно-ответному взаимодействию с природой, культурой, человеком выступает в качестве показателя и результата гуманитарного образования. Именно диалог как педагогический метод позволяет взаимодействовать с уникальным внутренним миром личности, учитывать все единичное и случайное. Заметим, что такой способ мышления не задан человеку изначально, его необходимо формировать и развивать. Следует сказать, что практическое обоснование необходимости поликультурного образования в начале третьего тысячелетия объясняется объективными процессами, происходящими в мировом сообществе. Реально весь мир идет к единству. Все люди в результате усложняющихся взаимосвязей и взаимозависимостей объединяются в целостное, единое сообщество. Оптимальная образовательная поликультурная

стратегия возможна при условии диалога. Диалог – это не простое наложение двух противоположных идеалов: единства и отдельности, монокультурализма и мультикультурализма, это поиск «золотой середины культуры». При этом формирование «золотой середины культуры» – это процесс, а не разовая кампания. Только диалог делает осуществимым соединение идеалов безусловной ценности личности и общечеловеческого солидаризма. Поэтому *суперцель* современного образования можно определить как *воспитание диалогического человека*, способного воспринимать и создавать мир в гармонии его многообразия.

Список использованных источников

1. Библер В. С. Культура. Диалог культур / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 33.
2. Каган М. С. Введение в историю мировой культуры / М. С. Каган. – М., 2003. Кн. 1. – С. 57.

Поплавская Татьяна Николаевна (Одесса) – кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социологии и менеджмента социокультурной деятельности Университета Ушинского,

Поплавская Снежана Вадимовна (Одесса) – кандидат философских наук, Институт глубинной психологии и методов психокоррекции.

НЕОХОЛИЗМ КАК ФИЛОСОФИЯ ОБЩЕСТВА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

«Перемены естественны, возникают спонтанно.

По этой причине трансформация старого порядка становится легкой.

Старое отбрасывается, а новое приходит на его место.

Оба процесса сообразны времени; поэтому нарушений не возникает»

И-цзин

Формирование общества устойчивого развития задача сложная, но решаемая и пока политики будут договариваться, а финансисты и экономисты подсчитывать, философы должны предложить и обосновать такое направление в мышлении, которое могло бы привести всех нас к желаемой цели.

Перспективы развития современной техногенной цивилизации волнуют ученых на протяжении всего XX века, но особенно интенсивно проблемы будущего всего человечества стали анализироваться благодаря деятельности членов Римского клуба, доклады которого, начиная с 1968 года, посвящены ответственному глобализму и устойчивому развитию.

Последний юбилейный доклад, написанный двумя президентами клуба Эрнстом Вайцеккером и Андерсом Вейкманом, также посвящён анализу цивилизационной ситуации и предполагаемым путям выхода из неё.

В качестве решения насущных проблем авторы доклада предлагают отказаться от материализма и редуционизма, в пользу холизма и духовности, призывают к альтернативной экономике, «новому Просвещению», планетарной цивилизации, развитие которой может быть возможным при условии изменения

«философских корней текущего состояния мира». «Сегодняшний кризис не циклический, но усиливающийся. Он не ограничен природой вокруг нас, но включает социальный, политический, культурный, моральный кризис, кризис демократии, идеологий и капиталистической системы»[4].

Концепция устойчивого развития, принятая мировым сообществом на Конференции ООН (Рио-де-Жанейро) в 1992 г., рассматривается как такой способ сочетания экономического роста и социально-экологического благополучия, при котором, с одной стороны, сохраняется долгосрочный потенциал для удовлетворения потребностей людей (настоящего и будущих поколений), с другой стороны - признаются экологические ограничения.

На наш взгляд, требование устойчивого развития значит гораздо больше, чем просто стремление найти компромисс между устойчивостью экосистем и экономическим ростом: это революция в человеческих ценностях и общественных целях.

На Всемирном Саммите по устойчивому развитию (Йоханнесбург, 2002г.) главы государств и правительств пришли к согласованному мнению о том, что идея устойчивого развития может быть реализована только при условии построения нового общества, новой цивилизации[12].

Как показывает опыт всемирной истории, важнейшей предпосылкой формирования новой цивилизации является радикальная трансформация духовной (ценностно-смысловой) сферы жизни. В свою очередь такая трансформация немыслима без философского проекта реконструкции и таким проектом может стать неохоллизм, фундаментальной ценостью которого является эйдос гармонии.

В соответствии с этим эйдосом ценностные ориентиры устойчивого развития можно охарактеризовать следующим образом: а) гармония человека с самим собой, что предполагает обретение смысла жизни и счастья; б) гармония человека с обществом, для чего индивид должен уравнивать свои эгоистические притязания с интересами коллектива, социума, государства; в) гармония социума с природой, для чего человечество должно остановить свою экспансию в природу.

Рассмотрим более подробно пути реализации этих ориентиров в общественной практике.

Гармония человека с самим собой, обретения им счастья, смысла жизни предполагает формирование и развитие такой системы образования и воспитания, при которой каждый ребенок сможет найти и понять своё истинное предназначение, своё истинное призвание и осуществлять именно свой жизненный сценарий, а не навязанный семьёй или социумом. Поэтому необходимо более широко внедрять в образовательный процесс психологические практики для детей и их родителей. Очень важно понимать динамику развития человека от индивида к индивидуальности. Индивид по своей природе образование целостное, в то же время индивидуальность – целостность, которая может быть приобретенной в процессе индивидуации. Что же касается личности, то, в сущности, это дифференцированное состояние человеческого самосознания, которое возникает в процессе социализации. Следовательно, целостная личность - это такой уровень осознания содержания внутреннего мира, при котором все элементы структуры самосознания иерархически выстроены и находятся между собой в гармонических отношениях.

В связи с этим, задачами современной психологии является осмысленная, профессиональная помощь человеку в преодолении внутриличностных конфликтов, в самоопределении и самопознании. Решение отмеченных задач возможно средствами и методами, наработанными глубинной психологией, клиентцентрированной терапией, гештальт-терапией, экзистенциальным психоанализом, символ драмой и психодрамой.

Рассматривая педагогический аспект проблемы формирования целостной личности, необходимо акцентировать внимание на тех креативных факторах современного образования, которые имеют наиболее сильное действие на сохранение или обретение искомой целостности. Это, прежде всего, холистические образовательные концепции, авторские методики, авторские школы, среди которых мы бы выделили две группы: персоноцентристские и природоориентированные, усилия которых как раз и направлены на образование гармоничной личности с условием сохранения ее целостности.

Вскрывая истинный смысл образования, важно вернуть в него целостный образ гармоничной личности. Это позволит преодолеть сопутствующий истории европейской культуры разрыв между рациональными и интуитивными формами познания, которые традиционно ассоциируются соответственно с наукой и религией или мистицизмом; между сущностью человека и его существованием, душой или сознанием и телом; между мужским и женским началами, отказавшись от марксистской идеи борьбы противоположностей, заменив её на единство и сотрудничество, на стремление к динамическому равновесию.

Как отмечает один из сторонников холистической парадигмы, известный физик Фритьоф Капра: «Такой взгляд на человеческую природу в корне противоречит патриархальной культуре, установившей жесткий порядок, согласно которому все мужчины должны обладать мужскими характеристиками, а все женщины – женскими. В результате искажения этих двух начал, мужчины получили ведущую роль в обществе и пользуются большинством социальных привилегий» [3, с.29].

Искажение роли мужского и женского начал в западной культуре в течение последних нескольких тысяч лет привело наше общество к глубокому перекосу, к дисгармонии, которая находится в основе современного цивилизационного кризиса – это перекося в мыслях и чувствах, в ценностях и позициях, в социальных и политических институтах. Мы настойчиво отдаем предпочтение рациональному перед интуитивным, науке перед религией, конкуренции перед сотрудничеством, эксплуатации природных ресурсов перед их сохранением и бережным природопользованием.

По словам Кэролин Мёрчант, историка науки в Калифорнийском университете (Беркли): «Исследуя корни нашего нынешнего экологического кризиса и его связь с наукой, технологией и экономикой, мы должны пересмотреть истоки формирования научного мировоззрения, в результате которого природа была приравнена машине, а не живому организму; тем самым была получена санкция на владение как природой, так и женщиной. Вклад таких «отцов»-основателей современной науки как Фрэнсис Бэкон, Уильям Гарвей, Рене Декарт, Томас Гоббс и Исаак Ньютон, требует новой оценки» [5].

Гармонизация всех перечисленных противоположностей возможна при

адекватном соответствующей ситуации образованию и воспитании, что может способствовать реализации следующего ценностного ориентира эйдоса гармонии – гармонизации отношений человека и общества за счет согласования эгоистических притязаний личности с интересами социума.

Перед падением Римской Империи говорили: «Роскошь хуже, чем война». Роскошь одного человека рождает нищету миллионов людей, а массовая нищета порождает демографический кризис и экологическую катастрофу - в этом мире все взаимосвязано. Поэтому главной задачей устойчивого развития на современном этапе становится поддержка бедных и ограничения сверхпотребления богатых. Никакое общество на свете не сможет долго просуществовать, если законы имеют тенденцию создавать быстрое накопление богатства в немногих руках, оставляя большую часть населения в нищете. Поэтому выравнивание на законодательном уровне отношения богатства к бедности, с одной стороны, и создание благоприятного климата для развития среднего класса – с другой, будет способствовать гармонизации, если не всего общества в целом, то экономических отношений в нем, как минимум.

Что же касается третьего ценностного ориентира эйдоса гармонии, то его реализация требует не меньших усилий со стороны, как государства, так и всего общества, начиная с формирования экологической идеологии и заканчивая экологической политикой и экономикой.

На первый взгляд возможность реализации данных ценностных ориентиров может показаться весьма утопичной, однако современная наука имеет в своем арсенале достаточно убедительные теории, которые могут стать основой новой идеологии.

Так «Теория Геи» Джеймса Лавлока, независимого ученого и эксперта в области химии, биологии, медицины и экологии дает нам представление о нашей планете как живом суперорганизме, что предполагает и соответствующее к нему отношение. Эта теория была охотно воспринята экологическим сообществом, но первоначально встретила неприятие в научных кругах; её оппонентами, в частности, выступили биологи-эволюционисты Ричард Докинс и Форд Дулитл. Лавлок отреагировал созданием компьютерной модели «Daisyworld», которая позволила ему ответить на вопросы оппонентов.

Более того, «Теория Геи» перекликается с учением нашего соотечественника В.И.Вернадского об исключительно большой роли живого вещества (живых организмов, биоты) в формировании лика Земли, химических и физических характеристик биосферы, атмосферы, гидросферы [1]. Обе теории подтверждаются современными экологическими данными, которые указывают на важные функции биоты по формированию и регуляции параметров геохимической среды [6].

«Теория Геи» во многом подтверждает правильность идей другого космиста, основателя геобиологии А.Л.Чижевского. Биоритмы, открытые этим ученым, философом, поэтом и художником, связь биоритмов человека с солнечной активностью первоначально воспринимались как мистика, а его учение, как и учение В.И. Вернадского о «всюдности» жизни, резко критиковали, поскольку эти представления не укладывались в «прокрустово

ложе» картезианского мировидения. Однако исследования последователей А.Л. Чижевского доказали правильность и актуальность выбранного им направления [8].

Казанский врач-бактериолог С. Т. Вельховер обнаружил изменения окрашиваемости и болезнетворности некоторых микроорганизмов при солнечных вспышках [7]. Энтомолог Н. С. Щербиновский отметил, что периодичность налётов саранчи соответствует 11-летнему солнечному циклу [10]. Гематолог Н. А. Шульц установил влияние перепадов активности Солнца на число лейкоцитов в крови человека и относительный лимфоцитоз [9]. Итальянский физико-химик Дж. Пиккарди обнаружил влияние различных физических факторов, и в частности изменений активности Солнца, на состояние коллоидных растворов. Японский гематолог М. Таката разработал пробу на осаждение белков крови, чувствительную к изменениям активности Солнца. Французский врач М. Фор и другие показали, что учащение внезапных смертей и обострений хронических заболеваний связано с повышением солнечной активности [7].

Исследования по гелиобиологии изучают связь между изменениями определённого биологического показателя с активностью Солнца и воздействие условий, моделирующих отдельные факторы солнечной активности, на различные биологические объекты. Гелиобиология тесно связана с медициной, космической биологией, астрономией, физикой. Основная задача гелиобиологии — выяснить, какие факторы активности Солнца влияют на живые организмы и каковы характер и механизмы этих влияний.

В формировании холистической парадигмы участвует не только современное естествознание, но и психология, прежде всего та, где получает дальнейшее развитие идея К. Юнга о параллелизме психического и физического. Вольфганг Паули, работавший с Юнгом по проблеме параллелизма психического и физического, полагал, что параллельно с изучением внешних объектов должно вестись изучение психологическими методами основных научных понятий [2].

Здесь он продолжил начатую квантовой физикой традицию учета условий познания, еще усилив ее. По мнению Паули, не только условия познания, связанные с экспериментальной ситуацией, но и более общее психологическое состояние (сознательное и бессознательное) наблюдателя может иметь значение. Кроме того, большинство фундаментальных понятий физики связаны с архетипическими идеями, мифологическими образами. Это относится к понятиям пространства, времени, материи, энергии, атома и др. В этом смысле справедливо утверждение К. Юнга, что «науки вышли из человека и особенностей его конституции, они являются симптомами его психики» [11].

Пересечение психического и физического может свидетельствовать о том, что обе реальности представляют собой единое целое, единое психофизическое пространство всех явлений жизни и лишь «расщепляются» человеком на две проекции. К. Юнг даже был уверен, что сфера подсознания связана со строением неорганической материи. Через коллективное бессознательное, через архетип (буквально - «предсуществующая форма») психика индивида оказывается не только единичной случайностью, но и

закономерной общностью, а каждый человек - проявлением целого [11].

Таким образом, современный неохололизм, развиваемый учеными и философами в разных странах нашей планеты может быть той философской базой, на которой станет возможным формирование новой идеологии, новой экономики, новой политики, а в целом – новой экологической цивилизации.

Список использованных источников

1. Вернадский В. И. Биосфера. М.: Изд. дом Ноосфера, 2001, 244 с. (первое издание — в 1926 г.)
2. Дэвид Линдорф «Юнг и Паули: встреча двух великих умов». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://castalia.ru/posledovateli-yunga-perevody/>
3. Капра Ф. Поворотный пункт. Наука, общество и зарождающаяся культура./Пер. с англ В.И.Постникова.-Flamingo,1983.
4. Малахов А. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречён. Новый Мир неизбежен!».[Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.planet-kob.ru>
5. Мёрчант К. Смерть природы. Женщина, экология и научная революция. // Введение в гендерные исследования. Ч II: Хрестоматия/Под ред. С. В. Жеребкина – Харьков: ХЦГИ 2001, СПб.: Алетейя 2001, С. 760.
6. Остроумов С. А. Поиск подходов к решению проблемы глобальных изменений: элементы теории биотическо-экосистемного механизма регуляции и стабилизации параметров биосферы, геохимической и геологической среды // Вестник Моск. ун-та. Серия 16. биология. 2005. № 1. С.24-33.
7. Рагульская М. В. Влияние вариаций солнечной активности на функционально здоровых людей. Автореферат диссертации на соискание степени к. ф.-м. н. 2005 г.
8. Чижевский А. Л. Земное эхо солнечных бурь. — М.: Мысль, 1976. — 367 с.
9. Шульц Н.А. Влияние колебаний солнечной активности на численность белых кровяных телец. - В кн.: Земля во вселенной. М.: Мысль, 1964, с. 382-399.
10. Щербиновский Н. С. Солнечно-обусловленная цикличность массовых размножений вредных насекомых и других животных. - Астроном. Сб., 1960, вып.3/4, с. 165-169.
11. См. "The Earth Times". 4 September 2002. - Johannesburg.
12. Юнг К.Г. Синхронистичность: акаузальный, связующий принцип.- Рефл-бук,1997.

МИСЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні, в століття панування інформації, все так само велике прагнення людини і людської спільноти до осягнення себе, оцінки своєї особистості, її творчої складової. Філософи, соціологи, культурологи, антропологи, психологи, представники педагогічної науки, діячі літератури і мистецтва прагнуть все глибше дослідити і розкрити сутність людини, зрозуміти закономірності життєвого прояву творчої особистості, способи реалізації фізичних та інтелектуальних можливостей.

Останнім часом, особлива увага приділяється питанням розумової діяльності, оскільки саме вона становить основу життя людини. Це тим більш важливо, так як розумова діяльність є найважливішим соціокультурним і соціопсихологічним процесом, за допомогою якого людина відображає дійсність, з усіма її зв'язками і відносинами.

Відзначимо, що розумова діяльність завжди спрямована на отримання будь-якого результату. Людина аналізує предмети, порівнює їх, абстрагує окремі властивості, з тим, щоб виявити загальне в них, щоб розкрити закономірності, Керуючі їх розвитком, щоб оволодіти ними найбільшою мірою з максимальною користю для себе. Але це неможливо зробити поза рамками існування творчої особистості, ґрунтуючись на постійному підвищенні інтелектуального розвитку, тязі до новації, творчості.

Під творчістю нами розуміється діяльність людини, що перетворює природний, соціальний і культурний світ відповідно до його цілей і потреб на основі об'єктивних законів дійсності в контексті суспільно-історичної практики мисленнєвої діяльності.

Творчість як особливий вид людської діяльності слід відрізнити від інших, нетворчих видів або проявів діяльності. Тому творчість можна розуміти як творчу діяльність, яка протистоїть деструктивну (руйнівну) діяльності. Виявляючи незвичайні властивості речей і їх поєднань, вона забезпечує отримання нових результатів. Разом з тим таке протиставлення не є абсолютним: творчість включає в себе і момент деструкції в тій мірі, в якій необхідно усунути гальмують чинники, звільнити місце для нового і так далі.

Прояви творчої діяльності різноманітні. Це відображається в потребі всіх сфер суспільства в прогресивних змінах і разом з тим у багатстві сутнісних сил людини. Певні види творчості тяжіють переважно до матеріально-практичної або до духовної сфери суспільного життя. Так наприклад, технічна творчість направлено на перетворення насамперед матеріального виробництва. Його найвищий прояв – важливіші винаходи в історії людства (парова машина, космічна ракета, лазер, тощо).

Наукової та художньої творчості належить значна роль у відбитті і духовному створенні дійсності: наукові відкриття дають уявлення про побудову світу, літературні, музичні та інші шедеври осягають дійсність і самої людини в

художніх образах, істотно тим самим впливаючи на світогляд людства в цілому.

Особливе місце займає соціальна творчість. У широкому сенсі слова вона охоплює всі види творчості, у вузькому – має своїм предметом переважно вдосконалення суспільних відносин.

Розмежування сфер впливу різних видів творчості, почасти закріплене в спеціальних інститутах, регламентують їх функціонування і розвиток (система освіти і виховання, право, творчі спілки та інші), не тільки не виключає, але, навпаки, передбачає взаємодію всіх видів творчості.

В той же час матеріально-виробнича сфера, переважно, базується на репродуктивній діяльності, духовно-інтелектуальна – на творчо-продуктивних видах діяльності. Протягом досить довгого історичного часу людина поступово витісняється з матеріально-виробничої сфери як безпосередня продуктивна сила. Їй на зміну все частіше приходили різні технічні пристрої і механізми, які ставали все більш інтелектуальними, перетворюючись в машини-автомати, машини-роботи.

Взагалі в основі форм творчості лежить певний синтез видів діяльності. Стрижневий, визначальний вид діяльності є основою віднесення творчості до певної форми (повсякденно-побутова творчість – опредмечування в продуктах праці; наукова творчість – це мисленнєва діяльність; технічна творчість – єдність мисленнєвої і предметної; художня творчість – чуттєва діяльність і так далі).

На наш погляд, вирішальне значення напряму творчої діяльності залежить від творчої особистості. А творча особистість є креативною по своєму складу. Як справедливо відмічає український вчений Є. Р. Борінштейн: «креативна особистість уявляє собою особистість, що володіє здібностями до створення принципово нових форм пізнання і вирішення проблем за допомогою оволодіння навчальними технологіями...» [1, с. 26].

А розумова діяльність завжди спрямована на отримання будь-якого результату. Людина аналізує предмети, порівнює їх, абстрагує окремі властивості, з тим, щоб виявити загальне в них, щоб розкрити закономірності, Керуючі їх розвитком, щоб оволодіти ними.

Взагалі, діяльність, у томи числі і мисленнєва, реалізується за допомогою паралельних процесів, які відбуваються на різноманітних рівнях, що взаємодіють між собою [см. 2, с. 13].

Тому мисленнєва діяльність творчої особистості в сучасному українському суспільстві реалізується на різних напрямках діяльності різними засобами.

Список використаних джерел

1. Боринштейн Е. Р. Роль логистики в развитии креативной личности: экзистенциальные основания Homo Genialis // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса, 2016. №1 (36). С. 20-27.

2. Тихомиров О. К. Актуальные проблемы развития психологической теории мышления // Психологические исследования творческой деятельности. М.: Наука, 1975. С. 5-22.

ЗМІСТ

<i>Борінштейн Євген Русланович</i> КОНТРОВЕРЗИ МЕНТАЛІТЕТУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	4
СЕКЦІЯ 1 МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ	
<i>Головіна Ольга Володимирівна</i> РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
<i>Дышкант Татьяна Николаевна</i> О ПРИМЕНЕНИИ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО МЕТОДА В АКСИОЛОГИИ	10
СЕКЦІЯ 2 ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
<i>Большакова Ольга Віталіївна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	12
<i>Врайт Галина Яківна, Паршина Анастасія</i> ВПЛИВ АНТИТРЕНДІВ ОДЯГУ НА ДУМКУ СУСПІЛЬСТВА	13
<i>Врайт Галина Яківна, Фінік Юля</i> НООСФЕРНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	15
<i>Врайт Галина Яківна, Федорончук Любов</i> СОВРЕМЕННАЯ УКРАИНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРИИ Г. ХОФСТЕДЕ	17
<i>Врайт Галина Яківна, Шилованець Вадим</i> МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	19
<i>Драпогуз Михайло Андрійович</i> ОГЛЯД АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	21
<i>Кравченко Ганна Станіславівна</i> СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ «CHILDFREE» ЯК ПРОЯВ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ	24
<i>Кравченко Тетяна Валеріївна</i> СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ВИДИ	27
<i>Лопуга Ореста Іванівна</i> ДУХОВНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР САМОРОЗВИТКУ	29

ПОСМОДЕРНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Луцків Яна Іванівна</i> ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНИХ ВІДХИЛЕНЬ У СОЦІАЛЬНО-ДЕЗАДАПТОВАНИЙ СІМ'Ї	30
<i>Торгашина Анастасія Андріївна</i> МАНІПУЛЯЦІЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	32
<i>Цибра Микола Федорович</i> САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ	33
<i>Щубелка Наталія Володимирівна</i> КЛІП- КУЛЬТУРА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ	35
СЕКЦІЯ 3 СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ	
<i>Атаманюк Зоя Миколаївна, Васильєва Лариса</i> ХРИСТІЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ЛЮБОВ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВОГО ЗАПОВІТУ	38
<i>Деркач Андрій Валерійович</i> ПРОБЛЕМА ЦЕННОСТІ ЖИЗНИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ: НОВЫЕ АСПЕКТЫ И ТЕНДЕНЦИИ	40
СЕКЦІЯ 4 ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ	
<i>Добролюбська Юлія Андріївна</i> СИМВОЛІЧНА СТРУКТУРА МЕМОРІАЛІВ ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ	44
<i>Родян Марія Володимирівна</i> ТРАВМАТИЗАЦІЯ МИНУЛОГО ЯК ІСТОРИЧНИЙ НАРАТИВ СУЧАСНОСТІ	48
СЕКЦІЯ 5 ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Атаманюк Зоя Миколаївна</i> СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ОСВІТИ ТА НАУКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	51
<i>Богун Любовь Анатолиевна</i> ОБУЧЕНИЕ ЭТИКЕ В БИЗНЕС-ШКОЛАХ	53
<i>Каранфилова Елена Владимировна</i> ФИЛОСОФИЯ ДИАЛОГА В ФОРМАТЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	54
<i>Поплавская Татьяна Николаевна, Поплавская Снежана Вадимовна</i> НЕОХОЛИЗМ КАК ФИЛОСОФИЯ ОБЩЕСТВА	55

УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	
<i>Солодка Марія Віталіївна</i> МИСЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	61

Збірник матеріалів

V Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців

**“МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО
ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ”**

(Одеса, 16 жовтня 2020 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.: (0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 09.11.2020. Підписано до друку з оригіналу-макета – 16.11.2020. Формат по ISO 216 A4, 297x210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 4,2. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52